

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
AÇIK ÖĞRETİM DAİRE BAŞKANLIĞI

SANAT TARİHİ

1

Yazar
Nihan KÜÇÜKYILDIZ

ANKARA 2023

MEB HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI
AÇIK ÖĞRETİM OKULLARI

Dil Uzmanı

Bülent Kenan Erkan

Görsel Tasarım Uzmanı

YÜMER

Yayın Üretim Merkezi

Grafik Tasarım Uzmanı

YÜMER

Yayın Üretim Merkezi

Copyright © MEB

Her hakkı saklıdır. Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Tümü ya da bölümleri izin alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -vorsa- taşım,
Her cerâhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

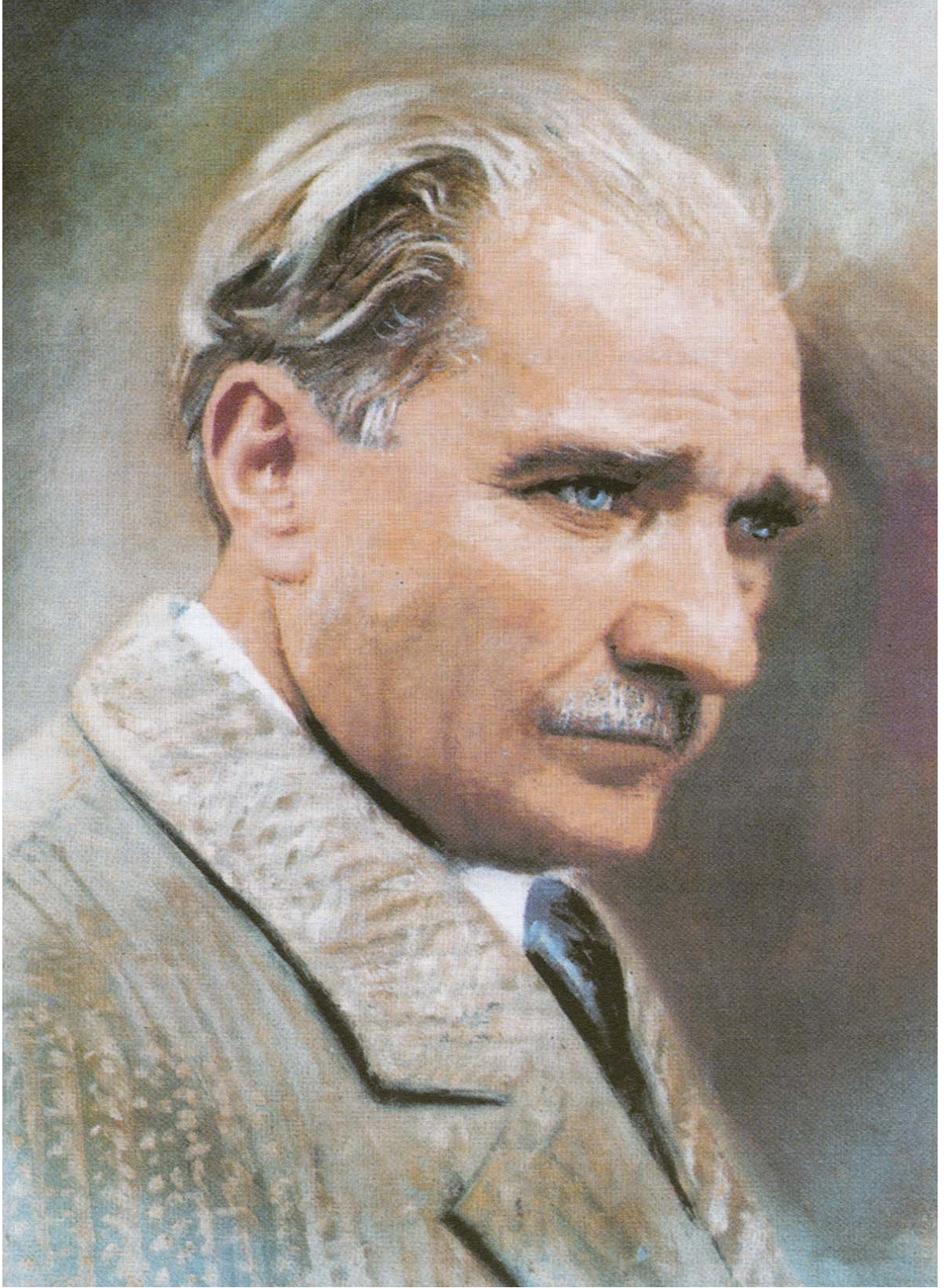
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrumetmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1.ÜNİTE

SANAT TARİHİNE GİRİŞ.....	9
1.Sanat ve Sanat Türleri.....	11
2. Sanat Tarihinin Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi	15
3. Sanat Eserlerinin Korunmasının Önemi.....	16
Okuma Parçası (Dünyanın Yedi Harikası).....	16
Özet	18
1. Ünite Ölçme Değerlendirme Soruları	20

2. ÜNİTE

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA ANADOLU

1. Prehistorya (Tarih Öncesi Çağlar)	25
- Paleolitik Çağ.....	26
- Mezolitik Çağ	28
- Neolitik Çağ.....	28
- Kalkolitik Çağ.....	31
- Maden Çağları.....	32
Okuma Parçası (Trua).....	33
Özet	34
2.Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları	36

3. ÜNİTE

İLK ÇAĞ'DA DOĞU AKDENİZ HAVZASI UYGARLIKLARI VE BİZANS

1. Anadolu Uygarlıkları ve Sanatı.....	41
- Hitit Sanatı	42
- Frigya Sanatı	45
- Lidya Sanatı	47
- Urartu Sanatı	48
2. Mezopotamya Sanatı.....	49
3. Mısır Sanatı	53
4. Yunan Sanatı	58
5. Roma Sanatı	66
6. Erken Hristiyan Sanatı.....	73
7. Bizans Uygarlığı ve Sanatı	75
Okuma Parçası (Ana Hatlarıyla Hitit Dini)	81
Özet	81
3. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları	86

4. ÜNİTE

AVRUPA SANATI

1. Roman Sanatı.....	91
2. Gotik Sanat	93
3. Rönesans Sanatı	95
4. Barok Sanat	101
5. 18. Yüzyıl ve Sonrası Sanat Akımları	104
Okuma Parçası (Atatürk ve Sanat)	113
Özet	114
4. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları	118
Cevap Anahtarı.....	121
Sözlük.....	122
Kaynakça.....	130

1. Ünite

SANAT TARİHİNE GİRİŞ

TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ

İSTANBUL

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

1. Sanat ve kültür kavramlarının tanımını yapabilecek,
2. Sanat tarihinin diğer bilim dallarıyla ilişkisini öğrenecek,
3. Sanatın çeşitlerini, malzeme ve konu yönüyle ayırt edebilecek,
4. Sanat tarihine yardımcı bilim dallarını ve bu dalların çalışma alanlarını öğrenecek,
5. Sanat eserlerini korumanın önemini kavrayabileceğiz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Sanat Tarihi

Sanat

Kültür

Arkeoloji

Hazırlık Çalışmaları

1. Sanat tarihi niçin önemlidir? Düşünüp, araştırınız.
2. Olanaklar ölçüsünde, çevrenizde bulunan müzeleri gezip, ne tür eserler sergilendiğini not ediniz.
3. Yakın çevrenizde bulunan tarihî eserleri ve ören yerlerini (yıkıntı hâlinde tarihî kalıntılar) araştırıp, imkân varsa geziniz.

SANAT VE SANAT TÜRLERİ

Sanat Nedir?

İnsanlık tarihinin her döneminde karşılaştığımız sanat, insanın kendini ifade etme yollarından biridir. Başka bir deyişle, bir duygunun, düşüncenin veya güzelliğin ifade edilme yöntemidir. Doğa, sanatçının yorumuyla güzelleşir. Sanat; tarih öncesi dönemlerden başlayarak günümüze kadar sürüp gelmiş ve zaman içinde sayısız değişiklikler göstermiştir.

Resim 01.01 Adiyaman Nemrut

İlk sanat eserlerinin ortaya çıkışı, ihtiyaçları karşılamak amacıyla. İhtiyacı karşılamak amacıyla yapılmış nesnelere ve objelere bugün sanat eseri olarak değerlendiriyoruz.

Kısacası sanat; bir duygunun, düşüncenin, izlenimin çeşitli yöntemler ve malzemelerle üretilip, aktarılmasıdır.

Sanat Tarihi Nedir?

Sanat Tarihi, sanatın tarihsel gelişimini inceleyen bilim dalıdır. Diğer bir anlatımla; insanlığın varoluşundan itibaren günümüze kadar insanlığın elinden çıkmış her türlü nesneyi ve objeyi inceleyerek insanlığın bilgisine sunan bilim dalıdır.

Sanat eserinin en önemli özelliği, bir tane olmasıdır, taklit ve kopyalar sanat eseri olarak kabul edilemez.

Zanaat; ise insanların ihtiyaçlarını karşılayıp, para kazanmak amacıyla yapılan aşçılık, marangozluk, dokumacılık, duvarcılık gibi çalışmalardır. Bunlara **pratik sanatlar** da denir.

Sanatçı: Güzel sanatların herhangi bir dalında yaratıcılık becerisi olan ve yeteneğini yaptığı eserlerle ortaya koyan kişidir.

Sanat Türleri

Sanatın birçok türü vardır. Bunların açıklanabilmesi için malzeme ve teknik özellikleri göz önüne alınarak sınıflandırılması gerekir.

Resim 01.02 Mağara Duvarında El İzleri

1. Plastik Sanatlar

Çamur, kil, alçı, taş, mermer vs. gibi biçimlendirilebilen ve kalıplandırılabilen her tür malzemeden yapılan sanatların tümüne plastik sanatlar denir. Heykel, kabartma, çizim, resim bu gruba girer.

Resim: Yüzey üzerine çizgilerle, renklerle bir düşüncenin, duygunun estetik anlayışla ifade edilmesidir. İlk resimler mağara duvarlarına çizilmiş hayvan ve av

resimleridir. El izleri de çoktur. Bunların büyük bir kısmının haberleşme amaçlı olduğu da düşünülmektedir.

Teknoloji ilerledikçe resim yapmada kullanılan malzeme değişmiş, gelişmiş; sulu boya, guvaş boya, akrilik boya (sanayi tipi boya) kullanılmıştır.

Heykel: Taş, tunç, bakır, kil, alçı gibi malzemelerden yontularak veya kalıba dökülüp biçimlendirilerek yapılan dört boyutlu eserlerdir. Bu eserlerin üç boyutlu olanlarına ise kabartma (rölyef) adı verilir.

Resim 01.03 Kabartma örneği

Resim 01.04 Heykel örneği

Mimari: İnsanların kişisel, toplumsal, kültürel, ekonomik ihtiyaçlarına karşılık verecek nitelikte ortamlar, mekanlar yaratma sanatı ve tekniğidir. Ev, saray, cami, köprü ve kale gibi yapılar geçmişten günümüze başlıca mimarlık ürünleridir.

Resim 01.05 Bir Mimari Örneği (Ev)

2. Fonetik Sanatlar

İşitme duyusuna ve duygusuna seslenen müzik, edebiyat gibi sanatlar **fonetik sanatlar** adını alır.

Müzik: Duygu ve düşünceleri ifade eden seslerin düzenlenmesi sanatıdır. İlk ürünler ilkel insanın doğadaki sesleri taklit etmeye başlamasıyla gerçekleşmiş, zamanla günümüzdeki formunu almıştır. Kültürlere göre değişiklikler gösteren müzik, bütün dünyada evrensel bir dil olarak benimsenmiştir.

Edebiyat: Olay, düşünce, duygu ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak anlatılması sanatıdır. Şiir, deneme, roman ve öykü gibi türleri vardır.

3. Ritmik ve Dramatik Sanatlar

İnsanın kendini veya bir olayı anlattığı sanatlardır. Geleneksel sanatımız olan gölge oyunu (Karagöz – Hacivat) dramatik sanatlar koluna girer.

Dans: En eski sanatlardandır. Müziğin temposuna uyarak yapılan, estetik değer taşıyan vücut hareketleridir.

Resim 01.06

Çocuk Danslarından Bir Sahne

Tiyatro: Bir sahne-
de, seyirciler önünde
oyuncuların sergilemesi
amacıyla yazılmış edebî
türdür. Tiyatro kavramı
içinde oyunculuk, ışık-
landırma, dekor, kostüm
ve müzik gibi öğeler söz
konusudur. Edebî türler
içinde yaşama en yakın
olanı tiyatrodur.

Resim 01.07

Bir Bale Gösterisi

Resim 01.08

Bir Operet Sahnesi

Resim 01.09

Bir Tiyatro Salonunun Temsili Resmi

Kültür - Sanat İlişkisi

Kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi birikimlerin tümüdür. Toplumun uygarlığı, eğitimi, dili, sanatı o toplumun kültürüdür. Kültür, hayatın akışı ile ilgilidir. Bu nedenle sanat ve kültürü birbirinden ayıramayız. İnsan, kendi kültürel mirası-

nı, birikimini yaşar, yaşatır ve kendinden sonraki kuşaklara aktarır. Böylece kültür ve kültürün içinde yer alan sanat, geçmiş kuşaklarla gelecek arasında bir köprü oluşturur.

Sanat - Toplum İlişkisi

Sanatçı içinde yaşadığı toplumdan etkilenir ve ürettiği eserlerle de toplumun aynası olur. Sanatçı toplumdan beslenir, bu nedenle sanatçı ile toplum arasında sürekli ve karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Yenilikler, gelişmeler ve yeni buluşlar daima sanatta yeni ufuklar açar. Dünyamızda insanları başka ülkeleri gezmeye, görmeye yönelten faktörlerin başında, diğer toplumların kültürünü tanıma ve eserlerini görme tutkusu önemli bir yer tutar

SANAT TARİHİNİN DİĞER BİLİM DALLARIYLA İLİŞKİSİ

"Sanat Tarihi"nin tarih, coğrafya, arkeoloji, arkeometri, antropoloji, paleografya, epigrafi, numizmatik, kronoloji, etnografya ve filoloji gibi bilim dallarıyla ilişkisi olup ve onlardan bilimsel olarak faydalanmaktadır.

Tarih: İnsan topluluklarının geçmişteki yaşayışlarını, kültür ve uygarlıklarını, sosyo-ekonomik yapılarını, neden-sonuç ilişkisi içinde yer ve zaman göstererek inceleyen, yorumlayan; tüm bu bulguları objektif bir şekilde açıklayan sosyal bir bilim dalıdır. Sanat; insanlığın tarihi kadar eskidir. Sanatın geçmişini inceleyen sanat tarihi bu çalışmalarını yaparken tarih bilimiyle ayrılmaz bir bütündür.

Coğrafya: Bu bilim dalı insanın yaşadığı doğal çevreyi ve çevreyle insan ilişkilerini inceler.

İnsanoğlunun yaptığı eserler, objeler, yapılar, yaşadığı doğal çevreyle ilgilidir. Örneğin: Soğuk bölgelerde yapıların camlarının çok küçük yapılması gibi.

Arkeoloji: Kazı bilimidir. Toprak veya su altında kalmış, geçmiş uygarlıklara ait tarihî kalıntıların ve eserlerin yerlerini belirleyip, ortaya çıkarıp değerlendirilmesiyle ilgili bilim dalıdır.

Kronoloji: Zaman bilimidir. Olayların tarihlerini saptayarak, oluşum sıralarını düzenler.

Arkeometri: Kronolojik araştırmaların uygulamasını yapan yeni bir bilim dalıdır. Bunu yaparken fen bilimleri ve matematikten faydalanır.

Antropoloji: İnsanın fiziki yapısını sistemli ve karşılaştırmalı olarak inceleyip, insan ırkını sınıflandıran bilim dalıdır. Antropolojinin içinde yer alan paleoantropoloji ise insan türlerinin fosilleşmiş kalıntılarına yönelik dalıdır.

Paleografya (paleografi): Eski yazıların okunmasını sağlayan bilim dalıdır. Yazıların tür ve şekillerini inceler.

Epigrafi: Kitabeleri (taşlar üzerine yazılan yazılar) okuyup araştıran ve yorumlayan bilim dalıdır.

Nümizmatik: Sikke (madeni para) bilimidir. Geçmişte basılmış olan sikkeleri inceler, üzerlerindeki yazı ve tasvirler o dönem hakkında bilgi vermeleri açısından çok önemli yazılı kaynaklardır.

Etnoğrafya (Etnoloji): Halk bilimidir. Toplumların öz kültürlerini inceler.

Filoloji: Dil bilimidir. Dünya üzerinde var olan dilleri inceler.

SANAT ESERLERİNİN KORUNMASININ ÖNEMİ

Sanat eserleri geçmiş uygarlıkların, toplumsal, siyasal ve diğer konularda tüm özelliklerini yansıtan belgelerdir. Bu nedenle tüm eserlerin ayırım yapılmaksızın korunması gerekir çünkü toplumlar her konuda birbirinden etkilenmiştir. Bizden önceki tüm kültürlerin bize de aktarıldığını unutmamalıyız. Bu eserler bizi etkilemiş olan önceki kültürlerin günümüzdeki izleridir. Eserlerin korunması sadece devletin güvenlik güçleri ile sağlanmaz. Her yerleşim birimindeki insanların kendi toprakları içinde bulunan eserleri koruması önce vatandaşlık, sonra da insanlık görevidir. Sanat eserlerini koruyabildiğimiz oranda geçmişle, geleceğin bağlantısını kurabiliriz. Böylece geçmişteki ve günümüzdeki kültürel, sosyal, ekonomik olaylardaki değişimi, gelişimi izleyebiliriz. Gelecek kuşaklara yaşanabilir bir çevre bırakmak ancak tarihi ve doğal çevreyi korumakla mümkündür.

Unutulmamalıdır ki “bacasız sanayi” olarak kabul edilen turizm sektörünün en büyük kaynağı, o ülkede bulunan sanat eserleridir.

OKUMA PARÇASI

DÜNYA'NIN YEDİ HARİKASI

Eski Yunanlı yazarlardan Makedonyalı Antipatros, MÖ II. yüzyılda dünyada bulunan olağanüstü nitelikteki yedi yapıtı sıralamıştı. Bu yapıtlara Dünyanın Yedi Harikası adı verilmişti. Bunlardan piramitlerin dışında hepsi yıkılmıştır.

1. Piramitler: Gizede Keops, Kefren ve Mikerinos için yapılan bu piramitler bugün de görülebilmektedir.

2. Babil'in Asma Bahçeleri: MÖ 600 yıllarında Babil Kralı Nabukadnezar'ın yaptırdığı bahçelerdir. Söylenceye göre kral bu bahçeleri, kraliçelerden birini sevindirmek için

yaptırmıştır. Bahçeler, bir piramit oluşturabilecek biçimde taraçalar hâlinde yükselmekteydi ve her taraçaya dünyanın dört bir tarafından getirilen ağaç ve çiçekler dikilmişti. Bu bitkiler, asıl yapıyı gözden saklıyor ve sadece havada asılı gibi duran bahçeler görülüyordu. Bazılarına göre Asma Bahçeleri yerine büyük Babil Kulesi dünyanın ikinci harikasıdır. Kral Nabukadnezar'ın Asma bahçeleri ile aynı tarihlerde yaptırdığı bu surların 100 metre yüksekliğinde olduğu ileri sürülmüştür. Eski Babil kentini koruyan bu surların yerinde bugün yalnızca bir yıkıntı vardır.

3. Zeus Heykeli: Ünlü Yunanlı heykeltıraş Phidias (Fidyas)'ın; Yunanistan' da Olimpiadadaki Zeus Tapınağı için yaptığı 12 metre yüksekliğinde, görkemli bir heykeldir. Dev bir sandalyeye oturmuş olan Zeus heykelinin başı, tapınağın tavanına erişiyordu. Giysileri altın, bedeni fil dişi ve gözleri değerli taşlardandı. Söylenceye göre Zeus, bu yapıtı beğendiğini göstermek için gökten yıldırımlar yağdırmıştı.

4. Artemis Tapınağı: Tanrıça Artemis adına Efes'te yaptırılan tapınaklardan beşincisidir. MÖ II. yüzyılda yapılan bu tapınağın çatısı 18 metre yüksekliğinde büyük taş sütunların üzerine oturtulmuştu. Tapınağın içinde, heykeltıraş Phidias ve Praksi-teles de aralarında olmak üzere, birçok Yunanlı sanatçının en yetkin yapıtları vardı. Tapınak 262'de Gotların saldırısı sonucu yağmalanıp yıkıldı. Sütunlarından kalan bazı parçalar Londra'daki British Museum (Britiř Müzyum)'dadır.

5. Mausoleion (Mavzolyon): Bodrum'da MÖ 353'te ölen Karya Kralı Mausolos için eşi Kraliçe Artemisia'nın yüklü bir para ödeyerek yaptırdığı anıt mezarıdır. XV. yüzyıldan önce bir deprem sonucu çökmüştür. Bugün anıt mezarlar için kullanılan "mozole" sözcüğü bu yapıttan gelmektedir.

6. Rodos Heykeli: Güneş Tanrısı Helios (Helyos)'un tunçtan yapılma dev bir heykeliydi ve Rodos Limanı'nın ağzında bulunmaktaydı ancak sanıldığı gibi heykelin bacakları arasından gemiler geçmiyordu. Heykel, yaklaşık 32 metre yüksekliğindeydi ve MÖ 304'deki başarısız Rodos kuşatmasından kalma tunç gereç ve silahların eritilmesiyle yapılmıştı. Rodos heykeli, MÖ 280'den 225'e değin, gemicilere karayı gösteren bir işaret görevini gördü ve daha sonra adayı sarsan bir deprem sonucu yıkıldı.

7. İskenderiye Feneri: Bu büyük deniz feneri, daha sonra ana kara ile birleşen Pharos (Paros) Adası'nda MÖ 280 yıllarında yapılmıştı. Yüksekliği konusunda anlatılanlar değişiktir. Bazılarına göre 180 metreydi. Tepesinde İskenderiye Limanı'na giren gemilere yol gösteren bir ışık yanmaktaydı. Bu fener de 1375'te bir deprem sonucu yıkılmıştır.

Temel Britannica

ÖZET

Sanat Nedir?

İnsanlık tarihinin her döneminde karşılaştığımız sanat, insanın kendini ifade etme yollarından biridir. İlk sanat eserlerinin ortaya çıkışı, ihtiyaçları karşılamak amacıyla-
dır. Biz; ihtiyaç için yapılmış nesnelere, objelere, o dönemin sanat eseri olarak yorum-
luyoruz.

Sanat: Bir duygunun, düşüncenin, değişik malzemelerle, çeşitli yöntemlerle ifade edilmesidir.

Sanat Tarihi: Geçmişten günümüze insan elinden çıkmış her türlü nesneyi, objeyi inceleyip ,araştıran bilim dalıdır.

Zanaat: İnsanların ihtiyaçlarını karşılayıp, karşılığında para kazanmak amacıyla yapılan aşçılık, dokumacılık, duvarcılık gibi çalışmalardır. Bunlara pratik sanatlar da denir.

Sanatçı: Güzel sanatların herhangi bir dalında yaratıcılık becerisi olan ve yeteneğini yaptığı eserlerle ortaya koyan kişidir.

SANAT TÜRLERİ

1. Plastik Sanatlar

(Görsel-Biçimsel)

- Resim
- Heykel
- Mimari

2. Fonetik Sanatlar

(Sessel)

- Müzik
- Edebiyat

3. Dramatik ve Ritmik

Sanatlar (Sahne Sanatları)

- Dans
- Tiyatro
- Opera
- Bale

Kültür-Sanat İlişkisi: Kültür bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi birikimlerin tümüdür. Kültür tamamen hayatın akışı ile ilgilidir. Bu nedenle sanat ve kültürü birbirinden ayıramayız. Kültürün içinde yer alan sanat, geçmişle gelecek arasında bir köprüdür.

Sanat-Toplum İlişkisi: Sanatçı içinde yaşadığı toplumdan etkilenir. Ürettiği eserlerle toplumun aynası olur. Yenilikler, gelişmeler, buluşlar daima sanatta yeni ufuklar açar.

İnsanları başka ülkelere, şehirlere götüren en önemli nedenlerden biri diğer toplumların kültürlerini tanımaktır.

Sanat Tarihinin Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi

Tarih: İnsan topluluklarının geçmişteki yaşayışlarını, kültür ve uygarlıklarını, sosyo-ekonomik yapılarını, neden-sonuç ilişkisi içinde yer ve zaman göstererek inceleyen, yorumlayan, objektif bir şekilde açıklayan sosyal bir bilimdir.

Coğrafya: İnsanın yaşadığı doğal çevreyi ve çevreyle insan ilişkilerini inceler. Her toplum eserlerini bulunduğu coğrafi şartlara uygun olarak inşa eder, yapar.

Arkeoloji: Kazı bilimidir.

Kronoloji: Zaman bilimidir. Olayların tarihlerini saptayarak, oluşum sıralarını düzenler.

Arkeometri: Kronolojik araştırmaların uygulamasını yapan bir bilim dalıdır. Bunu yaparken fen bilimleri ve matematikten faydalanır.

Antropoloji: İnsan ırklarını çeşitli araştırmalar sonucu belirleyip, sınıflandıran bilim dalıdır. **Paleoantropoji:** İnsan türlerinin fosilleşmiş kalıntılarını inceler. Antropolojinin bir koludur.

Paleografya (paleografi): Eski yazıların okunmasını sağlayan bilim dalıdır.

Epigrafi: Kitabeleri (taşlar üzerine yazılan yazılar) okuyup araştıran ve yorumlayan bilim dalıdır.

Filoloji: Dil bilimidir. Dünya üzerinde var olan dilleri inceler.

Nüvizmatik: Sikke (madeni para) bilimidir. Eski sikkeler üzerindeki yazı ve resimleri inceler. Önemli bir yazılı kaynaktır.

Etnoğrafya (Etnoloji): Halk bilimidir. Toplumların öz kültürlerini inceler.

Sanat Eserlerinin Korunmasının Önemi

Sanat eserleri geçmiş uygarlıkların, toplumsal, siyasal ve diğer konularda tüm özelliklerini yansıtan birer belgedir. Bu nedenle tüm eserlerin ayırım yapılmaksızın korunması gerekir. Bu eserlerin hepsi toplumdan topluma aktarılan birer kültür mirasıdır.

Eserlerin korunması yalnızca devletin güvenlik güçleriyle olmaz. Bu bilinç herkese aşılanmalıdır. Bu hem insanî hem de toplumsal bir görevdir.

Unutulmamalıdır ki; “bacasız sanayi” olarak kabul edilen turizmin en önemli kaynağı tarihî eserlerdir.

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki sanat türlerinden hangisi güzel sanatlar içinde yer alır?
 - A) Dokumacılık
 - B) Tiyatro
 - C) Kuyumculuk
 - D) Kunduracılık
2. Aşağıdaki sanat türlerinden hangisi zanaat (pratik sanat) tır?
 - A) Opera
 - B) Operet
 - C) Bale
 - D) Kunduracılık
3. İnsanlık tarihindeki olayları tarihlendirip, oluş sırasına koyan bilim dalı hangisidir?
 - A) Epigrafi
 - B) Arkeoloji
 - C) Tarih
 - D) Kronoloji
4. Aşağıdakilerden hangisi dramatik sanatlar içinde yer alır?
 - A) Opera
 - B) Müzik
 - C) Edebiyat
 - D) Heykel
5. Aşağıdakilerden hangisi toprak ve su altında kalmış geçmiş uygarlıklara ait kalıntıları ve eserleri tespit ederek ortaya çıkan bilim dalıdır?
 - A) Arkeometri
 - B) Arkeoloji
 - C) Etnoğrafya
 - D) Nümizmatik

6. İnsan fosilleri, fosil kalıntılarını inceleyen bilim dalı hangisidir?
- A) Paleoantropoloji
 - B) Arkeoloji
 - C) Kronoloji
 - D) Etnografya
7. Aşağıdakilerden hangisi Dünyanın Yedi Harikası olarak bilinen eserlerden biri değildir?
- A) Coloseum
 - B) Halikarnas Mouseleum
 - C) Efes Artemis Tapınağı
 - D) Mısır Piramitleri
8. Aşağıdakilerden hangisi Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olup, Anadolu'da bulunmaktadır?
- A) İskenderiye Feneri
 - B) Babil'in Asma Bahçeleri
 - C) Efes Artemis Tapınağı
 - D) Rodos Heykeli
9. Kitabeleri okuyup, inceleyen bilim dalı hangisidir?
- A) Paleografi
 - B) Epigrafi
 - C) Kronoloji
 - D) Nümizmatik
10. Dünyadaki dilleri inceleyen bilim dalı (dil bilimi) hangisidir?
- A) Paleografi
 - B) Epigrafi
 - C) Filoloji
 - D) Kronoloji

11. Üç boyutlu kabartma eserlere ne ad verilir?

- A) Heykel
- B) Resim
- C) Grafik
- D) Rölyef

12. Kronolojik araştırmaların uygulanmasını yaparken fen bilimleri ve matema-tikten de faydalanan bilim dalı hangisidir?

- A) Kronoloji
- B) Arkeometri
- C) Epigrafi
- D) Paleografi

13. Taş, tunç, bakır, kil, alçı gibi maddelerden yontularak ya da kalıba dökülerek yapılan dört boyutlu eserlere ne ad verilir?

- A) Rölyef
- B) Kabartma
- C) Heykel
- D) Resim

14. Aşağıdakilerden hangisi plastik (görsel-biçimsel) sanatlara örnektir?

- A) Bale
- B) Operet
- C) Opera
- D) Mimari

15. “Bir duygunun, düşüncenin, olayın estetik anlayışla ifade edilme yöntemidir.” Bu tanım aşağıdaki kavramlardan hangisine aittir?

- A) Edebiyat
- B) Sanat
- C) Sanat tarihi
- D) Roman

2. Ünite

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA ANADOLU

STİLİZE BİR ESKİ ÇAĞ GÖRSELİ

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

1. Tarih öncesi çağları (prehistorya) ve İlk Çağ'da Anadolu'da kurulan uygarlıkları,
2. İlk Çağ Anadolu uygarlıklarının yerleşim merkezlerini ve ürettikleri nesne ve objeleri,
3. Çağlara göre (Paleolitik, mezolitik, neolitik, kalkolitik ve maden çağında) Anadolu'daki önemli yerleşim merkezlerini öğreneceğiz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Höyük

Stratigrafi

Ana Tanrıça
"Kybele"

Mikrolit

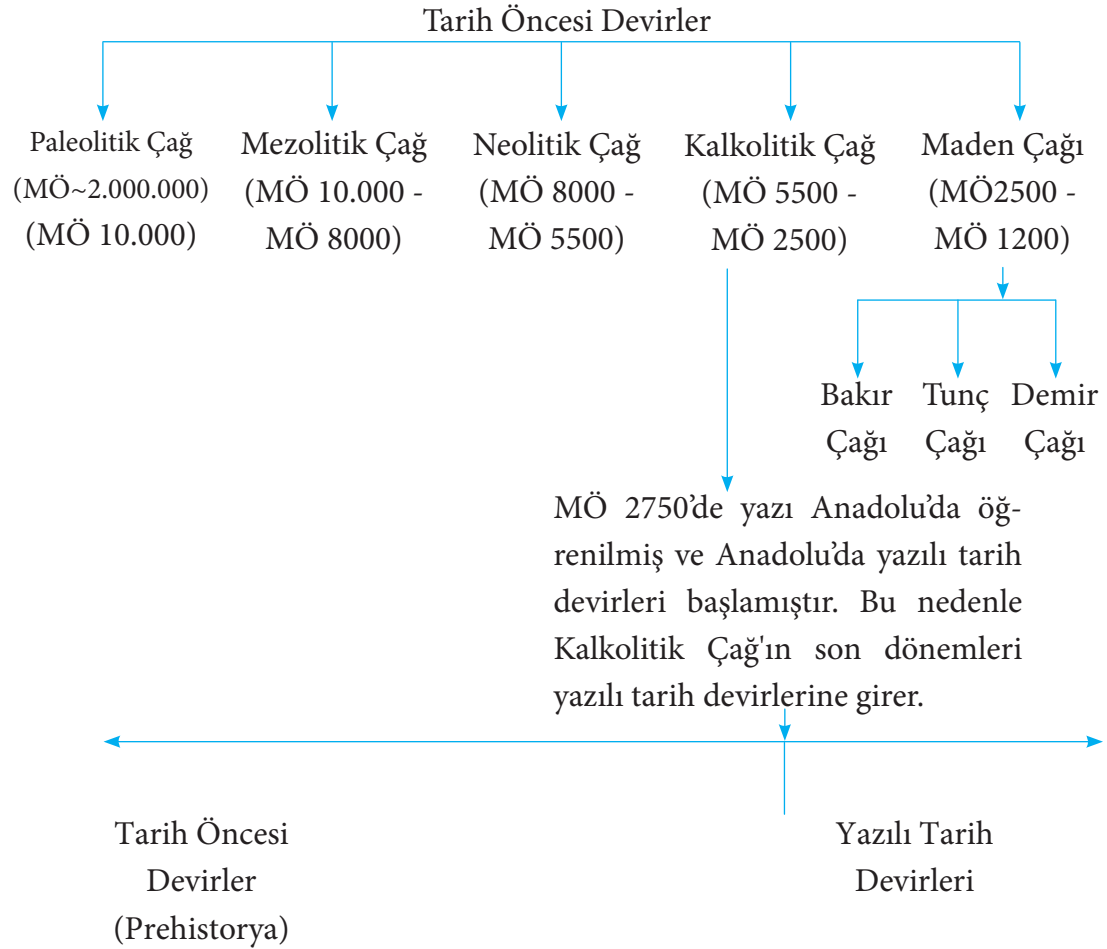
Megaron

Hazırlık Çalışmaları

1. Tarih öncesi çağlarda Anadolu'da hangi yerleşim merkezleri kurulmuştur? Araştırınız.
2. Höyük, megaron, idol ne demektir?
3. Anadolu haritasını inceleyip, ilkçağ yerleşim merkezlerini (X) koyarak işaretleyiniz.

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA ANADOLU

Prehistorya: Yazının bulunup kullanılmasından önceki devirlere Prehistorya (Tarih Öncesi Devirler) denir. İnsanlığın yeryüzünde görülmesiyle başlar. Yaklaşık (~= yaklaşık işareti) MÖ 2.000.000 (iki milyon) lara dayanır. Yazı olmadığı için bu dönem ilkel insanların bıraktıkları kalıntı ve izlerden anlaşılır. Fosiller, kemik kalıntıları önemli ip uçlarıdır.

Harita 1 Tarih Öncesi Çağlarda Anadolu'da Yerleşim Merkezleri

1. Paleolitik Çağ (~ MÖ 2.000.000 – MÖ 10000)

Tarih çağları içinde en uzun süre devam eden çağdır. Bazı kaynaklarda **Buzul Çağı** olarak da adlandırılır. İnsanın gelişimi ve değişimi çok yavaş olduğu için, çağı değiştirecek nitelikteki gelişmelerin çok geç meydana gelmesi nedeniyle bu çağ uzun sürmüştür. Bunun yanı sıra iklim değişiklikleri de yaklaşık 100.000 yılda bir gerçekleşmiştir. Homoneanderthalensis, ilk insan (ilkel insan) dünya üzerinde görüldüğü andan itibaren hayvanları yakalayıp öldürerek ve bitki toplayarak yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Bu çağın sonlarına doğru **ateş** bulunmuştur.

Çağın çok ilerleyen zamanlarında taştan birbirine sürterek sivri aletler yapmış ve avlanmaya başlamışlardır. Bu arada mağara kovuklarını keşfedip, orada daha güvenli yaşama geçmişlerdir. Mağara duvarlarına çizdikleri resimler o dönemin en önemli kalıntılarının başında gelir. Bu dönemde taştan ve kemikten aletler yapmışlardır ki ilk taş balta, bunun örneklerinden biridir. Ankara, Çubuk; Antalya, Karain, Beldibi, Belbaşı, Öküzini Mağaraları, Paleolitik Çağ'ın en bilinen yerleşimleridir.

Resim 02.01 Karain Mağarası

Resim 02.02 Beldibi Mağarası

2. Mezolitik Çağ (MÖ 10.000-MÖ 8000)

Yaşam biçimi olarak Paleolitik Çağ'a oranla büyük değişiklik göstermez. Çağın en özgün buluntuları arasında **mikrolit** adı verilen çakmak taşından yapılan küçük aletler çoğunlukla boynuz, kemik gibi saplara takılarak kullanılmıştır.

Mağaralarda yaşam Mezolitik Çağ'da da devam etmiştir. Duvarlara çoğunlukla hayvan figürleri ve av resimleri yapılmıştır. Geyik (dağ keçisi) resmi en ilginçlerinden biridir.

Samsun, Tekkeköy; Antalya Karain, Beldibi, Belbaşı Mağaraları, Mezolitik Çağ'ın en önemli yerleşimleridir.

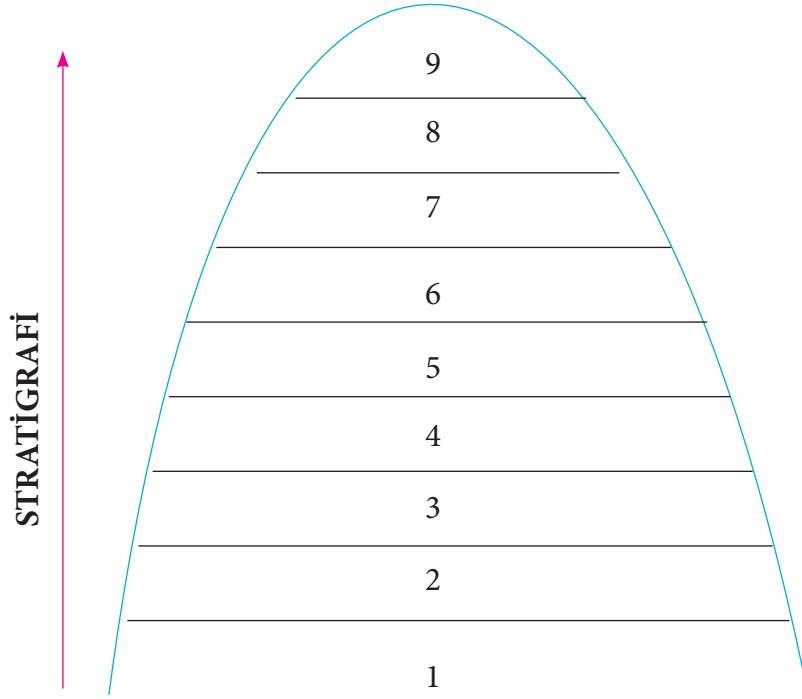
Resim 02.03 Mezolitik Çağ'a ait bir mağara duvar resmi

İdol adı verilen küçük heykelciklere de bu çağda rastlanmıştır. Bu daha sonra Neolitik Çağ'da göreceğimiz Anatanrıça inancının temelidir.

3. Neolitik Çağ (MÖ 8000-MÖ 5500)

İnsanın üretici yaşama geçtiği dönemdir. Bitki ve hayvan türleri evcilleştirilmiş, yerleşik yaşam başlamış, ilk köyler ve kentler kurulmuştur. Anadolu'da en önemli yerleşimler Konya-Çatalhöyük, Burdur-Hacılar, Diyarbakır-Çayönü höyükleridir.

Höyük: Tarihte ilk çağdan itibaren medeniyetlerin kurulup yıkılmasıyla oluşan doğal tepelerdir. Höyüklerde en alttaki tabaka en eski tarihi ve medeniyeti ifade eder. Üste çıkıldıkça tarih yeniye gider. En üstteki tabaka zamanımıza en yakın tarihtir. Höyüklerdeki bu tabakalaşmaya **stratigrafi** denir.

- Konya-Çatalhöyük yapı türleri ve diğer buluntular açısından diğer yerleşimlerden farklılık gösterir. İlk köy ve kent oluşumu (yerleşik hayat) Çatalhöyük'tedir ve bu medeniyet tarihi açısından çok önemlidir. Konya Ovası'nın tarıma elverişli olması ve çevredeki ormanlar tarım toplumunun oluşmasına yardımcı olmuştur.
- **Megaron** adı verilen taş temelli, kerpiç duvarlı, düz damlı evler ilk kez Çatalhöyük'te görülür. Bu evlere giriş çatıdandır. Duvar nişi şeklinde ocak bulunur. Ayrıca odanın belli bir bölümünde Ana Tanrıça Kybele heykelcikleri bulunmuştur. Bu bize inanç sisteminin gelişmeye başladığının göstergesidir ki insanın gelişimi açısından çok önemlidir.
- Takas yoluyla ticaret ilk kez bu çağda görülür. Takas ticaretinde karşılıklı mal değişimi söz konusudur. Değişim elemanı olarak opsidien taşı da kullanılmıştır. Üretim satılan zahirenin (buğday, arpa) fazlası büyük pişmiş toprak küplerde saklanmıştır. İlk değirmen taşı da bu çağda görülür. Buğdayın öğütüldüğünün göstergesidir.
- Çatalhöyük buluntularının büyük bir kısmı Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunmaktadır.
- Çatalhöyük'te Ana Tanrıça Kybele heykelciklerine de rastlanmıştır.

Resim 02.04 Bir Höyük Resmi

Resim 02.05 Değirmen Taşı

Resim 02.06 Konya Çatalhöyük

4. Kalkolitik Çağ (Taş-Bakır Çağı MÖ 5500-MÖ 3000)

Çağın en büyük özelliği hem tarih öncesi dönem hem de yazılı tarih devirlerini barındırmasıdır. MÖ 2750'de Asur ticaret kolonileri, Mezopotamya'dan Kayseri civarına Kaniş Karum (Kültepe) denilen bölgeye yerleşip yazıyı öğretmişler, böylece Anadolu'da yazılı tarih devirleri başlamıştır. Bu çağda tarımsal üretim iyice hız kazanmış, ticaret gelişmiş, yapılan kap kacağın üzeri boya ile süslenmiştir. Süsleme ve estetik duygunun gelişmeye başladığının bir göstergesidir.

- Ana Tanrıça Kybele inancı devam etmiş, madenden yapılmış küpe, yüzük, iğne gibi takılar ele geçirilmiştir.
- Kültepe'de yapılan kazılarda 40.000 civarında çivi yazılı tablet ele geçirilmiştir. Asurca olan bu tabletlerin yaklaşık 25.000 tanesi dilimize çevrilmiş olup, çağın sosyal ve kültürel hayatı ile alakalı çok önemli bilgiler içerir.
- Kalkolitik Çağ'ın en önemli yerleşimleri arasında Karaman, Canhasan; Burdur, Hacılar; İstanbul, Fikirtepe ve Beycesultan; Denizli, Çivril sayılabilir.

Resim 02.07 Çivi Yazılı Tablet (Asurca)

Resim 02.08 Asurca Tablet

5. Maden Çağları (MÖ 3000-MÖ 1200)

- a. Bakır Çağı
 - b. Tunç Çağı
 - c. Demir Çağı
- Kalkolitik Çağ'ın devamı niteliğindedir. Kalkolitik Çağ'ın son dönemleri Maden Çağları içine girer.
 - İlk devre olan Bakır Çağı döneminde takı, bakır kap kacak gibi işlenmesi kolay eşyalar yapılmıştır.
 - Daha sonra bakır, çinko ve kalay karışımı olan tunç (bronz) elde edilmiş, silah ve av aletleri yapılmıştır.
 - Çağın sonuna doğru sert ve işlenmesi zor bir maden olan demir çıkarılabilmiş ve işlenmiştir.
 - Bu çağda Ana Tanrıça Kybele inancı devam etmiş, ölü gömme geleneği ve mezar yapımı başlamıştır. Bunlar çukur mezarlar ve oda mezarlar şeklindedir. Pişmiş topraktan keramik (topraktan kap kacak) yapılmış, çömlekçi çarkı ilk kez bu dönemde kullanılmıştır. Bu ince kenarlı keramiklerin yüzeyleri cila gibi parlatılmıştır.
 - Maden Çağlarına ait Anadolu'da çok önemli höyükler vardır. Bunlardan bir tanesi 1938 yılında Atatürk'ün emriyle kazısına başlanan Çorum yakınlarındaki Alacahöyük'tür.
 - Maden Çağı'na ait olup, Arkeoloji açısından (büyüklük ve buluntuları göz önüne alındığında) en önemli höyük Çanakkale'deki Truva'dır. 9 kültür katı vardır. Anadolu ve dünyanın en zengin höyüğüdür. Bu yerleşim Homeros Destanı'na da konu olmuştur.

Resim 02.09 Truva Atı

Resim 02.10 Truva harabelerinden bir görünüm

OKUMA PARÇASI

TRUVA

Çanakkale yakınlarındaki Hisarlıtepe’de 1870 yılında yapılan kazılar sonucu Homeros’un destanlarında adı geçen Truva şehri ortaya çıkarılmıştır. Truva’ da yapılan araştırmalar sonucunda üst üste dokuz şehrin kurulduğu görülmüştür.

Truva’da yapılan araştırmalar sonucunda, MÖ 3000’lerde buralarda yaşayanların çiftçilik, hayvancılık ve balıkçılıkla uğraştıkları ortaya çıkarılmıştır.

M.Ö. 3000’lerde Mezopotamya’da yazı kullanılmasına rağmen Çanakkale çevresinde yazı kullanılmamıştır. Bu da tarih öncesi devirlerin dünyanın her yerinde aynı dönemlerde yaşanmadığını göstermektedir. Ayrıca Truva’da Ege bölgesinin en eski ev tipi olan megaronlar ortaya çıkarılmıştır. MÖ 2000 yıllarına ait dönemle ilgili olarak vazolar, altın ve gümüş küpe ve bilezikler bulunmuştur.

tarihportali.net

ÖZET

Prehistorya; yazının bulunup kullanılmasından önceki devirlere denir. “Tarih öncesi devirler” olarak da bilinir. Yazı olmadığı için ilk insanın bıraktığı kalıntılardan, fosillerden, kemiklerden dönemle ilgili bilinmeyenler çözülmeye çalışılmaktadır. Kendi içinde 5 döneme ayrılır.

1. Paleolitik Çağ (~ MÖ 2.000.000 -MÖ 10000)

En uzun devam eden çağdır. Mağara kovuklarını keşfedince, buralarda yaşamaya başlamışlar, mağara duvarlarındaki resimler bizler için önemlidir. Taş ve kemikten aletler de yapmışlardır. Bu çağda **ateş** bulunmuştur. Ankara,Çubuk; Antalya,Beldibi, Belbaşı ve Karain ile Öküzini Mağarası en önemli Paleolitik yerleşimlerdir.

2. Mezolitik Çağ (MÖ 10.000-MÖ 8000)

Yaşam biçimi olarak çok büyük bir değişiklik göstermez. **Mikrolit** adı verilen çakmak taşından yapılmış küçük kesici aletler yapmışlardır. Mağara yaşamı devam etmiştir. Samsun,Tekkeköy; Antalya,Karain, Beldibi ve Belbaşı Mağaraları en önemli yerleşimlerdir. **İdol** adı verilen küçük heykelcikler de yapmışlardır. Bu da inanç olgusunun ilk işaretidir.

3. Neolitik Çağ (MÖ 8000-MÖ 5500)

İnsanın yerleşik yaşama geçtiği dönemdir. Hayvanlar evcilleştirilmiştir. İlk köy ve kentler oluşturulmuştur. Konya-Çatalhöyük en önemli yerleşimdir. **Megaron** adı verilen taş temelli, kerpiç duvarlı, düz çatılı evler yapılmıştır.

Höyük: Tarihte ilk çağdan itibaren medeniyetlerin kurulup yıkılmasıyla oluşan doğal tepelerdir. En alttaki katman en eski, en üstteki katman en yeni medeniyeti gösterir. Bu tabakalaşmaya **Stratigrafi** denir. Tarım yapılmaktadır. Takas ticareti gelişmiştir. Üretim fazlası zahire pişmiş toprak küplerde saklanmıştır.

Ana Tanrıça Kybele heykelcikleri megaronlarda bulunmuştur. Bu da inanç olgusunun başladığını gösterir.

4. Kalkolitik Çağ (Taş-Bakır Çağı MÖ 5500-MÖ 3000) (Taş-Bakır Çağı)

Çağın en büyük özelliği hem tarih öncesi devirleri hem de tarih devirlerini kapsamıdır. MÖ 2750'de Asur Ticaret Kolonileri Mezopotamya'dan Anadolu'ya göç etmişler, Kaniş Karum (Kayseri-Kültepe) da ticaret yapmaya başlamışlar ve Anadolu'da yazıyı öğretmişlerdir. Böylelikle Anadolu'da yazılı tarih devirleri başlamıştır.

Kültepe'de yapılan kazılarda yaklaşık 40.000 yazılı tablet bulunmuş ve Asurca bu tabletler dilimize çevrilmiştir.

Bu çağın en önemli yerleşimleri Karaman, Canhasan; Burdur, Hacılar; İstanbul-Fikirtepe; Gördes, Beycesultan'dır.

5. Maden Çağları (MÖ 3000-MÖ 1200)

- a. Bakır Çağı
- b. Tunç Çağı
- c. Demir Çağı

Kalkolitik Çağ'ın devamı niteliğindedir. Bu çağda önce bakırdan takılar, kaplar ve işlenmesi kolay eşyalar yapılmıştır, daha sonra tunçtan silah ve av aletleri yapılmış, çağın sonuna doğru ise demir çıkarılarak işlenmiştir. Maden Çağı'na ait Anadolu'daki en büyük yerleşim ise **Truva Höyüğü**'dür. 9 kültür katıyla çok zengin buluntular vermiştir. Maden çağlarına ait en önemli arkeolojik kalıntılardan biri de **Alacahöyük**'tür.

Bu çağda Ana Tanrıça Kybele inancı devam etmiş, ayrıca mezar geleneği de başlamıştır.

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Yazının kullanılmadığı döneme ne ad verilir?
 - A) Neolitik Çağ
 - B) Tarih çağları
 - C) Tarih öncesi çağlar
 - D) Kalkolitik Çağ
2. Taş -Bakır Çağı olarak bilinen çağ aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Mezolitik Çağ
 - B) Maden Çağları
 - C) Paleolitik Çağ
 - D) Kalkolitik Çağ
3. Karaman, Canhasan; Burdur, Hacılar; İstanbul, Fikirtepe höyükleri aşağıdaki çağlardan hangisine ait yerleşimlerdir?
 - A) Mezolitik Çağ
 - B) Maden Çağları
 - C) Paleolitik Çağ
 - D) Kalkolitik Çağ
4. Homeros Destanı'nda konusu işlenen Batı Anadolu'da Maden Çağı'nın Tunç Çağı aşamasına giren en önemli yerleşim yeri hangisidir?
 - A) Çatalhöyük
 - B) Truva
 - C) Alacahöyük
 - D) Göbeklitepe
5. Mikrolit adı verilen çakmak taşından yapılmış küçük aletler ilk kez hangi çağda görülür?
 - A) Mezolitik
 - B) Neolitik
 - C) Kalkolitik
 - D) Prehistorya

6. **Truva Höyüğü'nün en önemli özelliği aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Anadolu'da olması
 - B) İçinde tabletler bulunması
 - C) Buluntular bakımından dünyanın en zengin höyüğü olması (9 kültür katı)
 - D) Kalkolitik Çağ'a ait olması
7. **İlk alet (yontulmuş taş balta) hangi döneme aittir?**
- A) Kalkolitik Çağ
 - B) Paleolitik Çağ
 - C) Mezolitik Çağ
 - D) Neolitik Çağ
8. **İlk Çağ'da (ilk olarak Neolitik Çağ) Anadolu uygarlıklarında görülen taş temelli, kerpiç duvarlı, düz çatılı evlere ne ad verilir?**
- A) Megaron
 - B) İdol
 - C) Mimari
 - D) Sfenks
9. **Höyüklerde medeniyet sıralamasını gösteren tabakalaşmaya ne ad verilir?**
- A) Dehliz
 - B) Potern
 - C) Tümülüs
 - D) Stratigrafi
10. **Yazının Anadolu'ya ilk gelişi yeni Anadolu'da Yazılı Tarih Devirlerine geçiş hangi çağda, hangi tarihte olmuştur?**
- A) Neolitik Çağ - MÖ 2750
 - B) Maden Çağı - MÖ 1200
 - C) Paleolitik Çağ - MÖ 11250
 - D) Kalkolitik Çağ - MÖ 2750

11. Kayseri yakınlarındaki Kültepe’de aşağıdaki çağların hangisine ait buluntular ele geçirilmiştir?
- A) Mezolitik Çağ
B) Kalkolitik Çağ
C) Neolitik Çağ
D) Maden Çağı
12. Uygarlık tarihinin çok önemli aşamalarından biri olan ateşin bulunması hangi çağa denk gelir?
- A) Paleolitik Çağ
B) Neolitik Çağ
C) Kalkolitik Çağ
D) Mezolitik Çağ
13. Ana Tanrıça Kybele heykelciklerinin bulunduğu, insanoğlunda inanç olgusunun gelişmeye başladığının göstergesi olan çağ aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Mezolitik Çağ
B) Kalkolitik Çağ
C) Maden Çağı
D) Neolitik Çağ
14. Karain, Öküzini, Beldibi, Belbaşı Mağaraları aşağıdaki şehirlerimizden hangisindedir?
- A) Konya
B) Çorum
C) Antalya
D) Adana
15. Neolitik Çağ’a ait buluntular vardır. Anadolu’da ilk köy ve kent oluşumu buradadır. Bu höyük ve bulunduğu il hangisidir?
- A) Alishar - Çorum
B) Alacahöyük - Yozgat
C) Çatalhöyük - Konya
D) Truva Höyüğü - Çanakkale

3. Ünite

İLK ÇAĞ'DA DOĞU AKDENİZ HAVZASI UYGARLIKLARI VE BİZANS

HİTİT GÜNEŞ KURSU

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

1. Anadolu'da İlk Çağ'da kurulan uygarlıkların adlarını, merkezlerini, tarihlerini söyleyebilecek ve eserlerini tanıyabileceğiz.
2. Mezopotamya'nın yerini, burada hangi uygarlıkların hüküm sürdüğünü, yaşayışlarını, eserlerini,
3. Yunan, Roma ve Bizans medeniyetlerinin yaşadıkları bölgeyi, ürettikleri sanat eserlerini,
4. İlk Hristiyanların Anadolu'daki yaşayışlarını,
5. Bizans Dönemi'nin Anadolu'daki önemli eserlerini öğreneceğiz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Kabartma

Potern

Orthostat

Sfenks

Piramit

Mastaba

Obelisk

Ziggurat

Korinth

İon

Dor

Portik

Sella

Fibula

Tapates

Fresk

Hazırlık Çalışmaları

1. İlkçağ'da Anadolu'da hangi devletler kurulmuştur? Araştırınız.
2. Hitit, Frig, Lidya, Urartu Devletleri'nin kuruldukları alanları ve önemli yerleşim merkezlerini Anadolu haritası üzerinde gösteriniz.
3. Haritada Mezopotamya'yı gösteriniz.
4. Haritada Mısır uygarlığının ve Sümer ülkesinin yayıldığı alanları gösteriniz.
5. Anadolu'da Yunan ve Roma uygarlıklarının yaşadığı bölgeyi araştırınız.
6. Bizans Devleti'nin yerini ve önemini araştırınız.

ANADOLU UYGARLIKLARI VE SANATI

Harita 1

İlk Çağ Anadolu uygarlıklarının yerleştiği bölgeler

Hitit Sanatı(MÖ 1800 – MÖ 700)

Anadolu Yarımadası'nın bilinen ilk adı Hatti Ülkesi'dir. Hititlerin izlerine ilk kez Kayseri yakınlarındaki **Kültepe**'de rastlanmaktadır. Daha sonra Alishar, Alacahöyük, Konya, Karahöyük; Acemhöyük ve Eskiyyapar'da Hitit kültürüne ait buluntulara rastlanmıştır.

Başkentleri Hattuşaş (Boğazköy) tır. Bazı kaynaklarda **Eti Medeniyeti** olarak da geçer.

Gelişen Hitit Devleti MÖ 1200'den itibaren Geç Hitit Devletçikleri olarak Güneydoğu Anadolu ve Suriye'nin kuzeyinde varlığını devam ettirdi.

Mimari

Hititler şehirlerinin etrafını sağlam surlarla çevirmişlerdir. Bu surlarda şehirlere giriş çıkışı sağlayan **Potern** adı verilen yer altı geçitleri (tünelleri) yapmışlardır.

Resim 03.01 Hattuşaş (Boğazköy)

Resim 03.02 Hattuşaş (Boğazköy)

Boğazköy surları üzerindeki kapılar çok önemlidir. Yanlarında kulelerin yer aldığı bu kapılar Arslanlı Kapı, Sfenksli Kapı, Kral Kapısı olup şehre giriş çıkışı sağlamaktadır.

Resim 03.03 Hattuşaş Arslanlı Kapı

Hitit tapınakları mimaride önemli bir yer tutar. Hattuşaş'ta irili ufaklı yaklaşık 24 tane tapınak vardır. Hititlerin çok tanrılı olmasının bunda etkisi büyüktür. Bu nedenle Hitit Dönemi'nde Anadolu'ya **bin tanrı ili** denmiştir. Tapınaklarda dış yüzeyler **Ortostat** adı verilen kabartmalı taşlarla kaplanmıştır.

Resim 03.04 Hitit Arslanı

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Resim 03.05 Potern (Yer altı Tüneli)

Alacahöyük

Hitit saraylarının kapılarında koruyuculuğuna inanılan arslan heykelleri vardır. Bunlar genellikle avlu ve avluya açılan odalardan oluşur.

Resim 03.06 Bir Hitit Sarayı çizimi

Heykel ve Kabartma

Anadolu'da anıtsal heykel sanatı Hititlerle başlar. Boğazköy ve Alacahöyük'teki sfenks heykelleri günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Sfenks: İnsan başlı, arslan gövdeli heykellere Sfenks denir.

Hititlerin Boğazköy yakınlarındaki **Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı** çok önemlidir.

Üzerinde 71 Tanrı kabartması yer alır. Bunlar Hitit tanrılarıdır. Ayrıca Konya Ereğli yakınlarındaki **İvriz Kabartmaları**'nı Geç Hitit dönemine tarihlendirebiliriz. Bunun yanı sıra Malatya-Aslantepe ve Kargamış'ta da Geç Hitit dönemi eserleriyle karşılaşırız.

Resim 03.07 Yazılıkaya Kabartmaları

Frigya Sanatı (MÖ 750 – MÖ 300)

Frigler; Balkan kökenli bir kavimdir. Anadolu'ya gelişleri yaklaşık MÖ 1900 yıllarıdır ancak siyasi topluluk olarak ortaya çıkışları MÖ 750'lere rastlar. Başkentleri bugünkü Polatlı yakınlarındaki **Gordion**'dur. Kurucu kralları Gordias olup, en parlak dönemlerini **Kral Midas** zamanında yaşamışlardır. Maden, ağaç işçiliği ve dokumacılıkta üstün eserler yaratmışlardır.

Mimari

Evleri genellikle ağaçtandır ve megaron şeklindedir. Afyon ve Eskişehir civarında kayalara oyarak yaptıkları ibadethane ve mezarları bulunmuştur. En önemli yerleşim yerleri; Gordion (Yassıhöyük), Dorilayon (Eskişehir), Pesinus (Ballıhisar) ve Midas (Yazılıkaya) tır.

Frigler ölümlerini ya kayalara oyulmuş mezarlara ya da **Tümülüs** adı verilen üzeri toprak yığınyla örtülü, yer altında mezar odası bulunan yığma mezarlara gömüyorlardı. Bu tümülüslerin en büyüğü ve önemlisi Kral Midas'a ait olan Gordion'daki **Büyük Tümülüs**'tür.

Resim 03.08 Midas Tümlüsü

Resim 03.09 Gordion'dan görünüm

03.10 Afyon Yazılıkaya Mezar Anıtı

Heykel

Frigler, heykel sanatında çok ileri gidememekle beraber o döneme ait Ana Tanrıça Kybele heykelcikleri ve sfenks (insan başlı, arslan gövdeli heykeller) ler yapmışlardır.

Resim 03.11 Sfenks örneği

Küçük Sanat Eserleri

Friglerin üzeri süslemeli vazoları ve uzun kulplu kandil kapları ünlüdür. Ayrıca Tümülüslerde ele geçen mobilya parçaları (masa, sandalye) Friglerin bu alanda çok başarılı olduklarını bize gösterir.

Friglerin **tapates** adı verilen kilim dokumaları Anadolu halıcılığına temel oluşturur.

Bunların yanı sıra maden işçiliğinde çok başarılı olan Frigler **fibula** adı verilen ilk çengelli iğneleri de yapmışlardır.

Resim 03.12

Frigya Dönemine ait kazan

Lidya Sanatı (MÖ 687-MÖ 546)

Lidya; günümüzde Manisa, Denizli, İzmir başta olmak üzere Ege bölgesi olarak tanımlayacağımız coğrafyada, Batı Anadolu'da, kurulmuştur. Başkenti Sardes (Salihli) dir. Lidya tümülüsleriyle ünlüdür.

Lidya bölgesinde çok fazla sayıda tümülüs olduğu için bu bölgeye **Bintepeler** adı verilmiştir. Bu tümülüslerin en büyüğü Kral Alyattes'e ait olandır. Lidya bölgesi çok önemli bir ticaret yolunun başlangıcıdır.

Küçük Sanat Eserleri

Lidyalıların küçük fildişi heykelcikleri ve keramikleri önemlidir.

BİLGİ KUTUSU

Lidyalıların insanlık tarihine en büyük armağanı paradır. Parayı ilk icat eden ve kullanan toplumdur. İlk paraya **elektron** adı verilir. Ayrıca altın ve gümüş yataklarının çok olduğu Lidya bölgesinde mücevher yapımı ileri düzeydedir. Bunlar **Karun Hazine**leri olarak da bilinir ve Uşak Müzesi'nde sergilenmektedir.

Resim 03.13 Sardes'ten görünüm

Resim 03.14 Lidya alfabesi

Urartu Sanatı (MÖ 900 – MÖ 600)

Urartu; Doğu Anadolu'da hüküm sürmüş bir uygarlıktır. Tuşpa (Van) başkentidir. Doğuda İran, güneyde Suriye'ye kadar yayılmışlardır.

Mimari

Urartu mimarisi anıtsaldır, gelişmiş bir mimaridir. Saraylarında **apadana** adı verilen çok sütunlu salonları vardır.

Çavuştepe Kalesi, Urartu mimarisinin en önemli örneklerinden biridir. Kalenin içinde tapınak ve atölye gibi hem dinî hem de dünyevî amaçlara hizmet eden bölümler vardır.

Urartu tapınaklarının en önemlisi Patnos-Aznavurtepe Tapınağı'dır. (Ağrı il sınırları içinde)

Resim 03.15 Urartu Kalesi

Resim 03.16 Urartu yazısı

Küçük Sanat Eserleri

Kaya kabartmaları, duvar freskleri, mühür, tunçtan yapılan madeni eşya ve kazanlar önemlidir. Dinî karakterli olan Urartu sanatında Urartu tanrılarının figürleri sıklıkla kullanılmıştır. Özellikle maden işçiliğinde çok ileri düzeydedirler.

Resim 03.17 Urartu Aslanı

BİLGİ KUTUSU

Urartu sanatı için **Orientalizan** (Doğu etkili) sanat tanımı da yapılır.

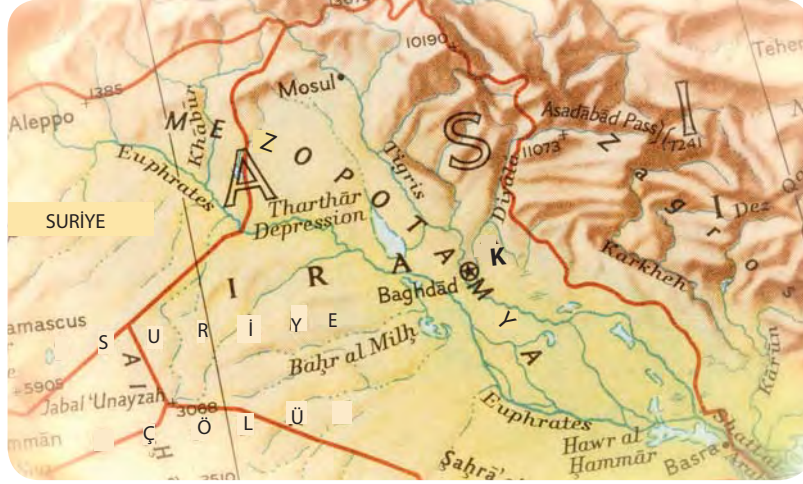
MEZOPOTAMYA SANATI

Harita 2: Mezopotamya uygarlığının başlıca merkezleri

Avrupa'da Neolitik Çağ'ın yaşandığı dönemde, Mezopotamya'da şehir devletleri kurulmaya başlamıştır. Bu tarih MÖ 5000'lere isabet eder ve MÖ 330' a kadar devam eder.

Mezopotamya: Güneydoğu Anadolu bölgesinden başlayarak Basra Körfezi'ne kadar uzanan Dicle ve Fırat Nehirleri arasında kalan bölgeye denir.

Resim 03.18 Mezopotamya Haritası

Harita 2 de de gördüğünüz gibi bu bölgede Babil, Akad ve Sümer Devletleri hüküm sürmüştür. Biz konumuz kapsamında Sümer Uygarlığı'nı işleyeceğiz.

Sümer Mimarisi

Sümerler Asya kökenli bir kavimdir. Büyük ihtimalle Hazar Denizi'nin bulunduğu bölgeden (İran ve çevresi) Mezopotamya'ya göç etmişlerdir. Tarımı geliştirmişler ve madenleri işlemişlerdir. Büyük şehirleri vardır. Ayrıca çivi yazısını da bulmuşlardır.

Resim 03.19 Sümer çivi yazısı

Mezopotamya'da taş zor bulunduğu için çoğunlukla kerpiç kullanmışlar ve yapılarını sel baskınlarından korumak için yüksek taraçalar (basamak) üzerine inşa etmişlerdir.

Sümer tapınaklarına **ziggurat** adı verilir. **Ziggurat**; üst üste oturmuş taraçalardan oluşan kule tapınaklardır. Bu tapınakların zemini tahıl ambarı olarak kullanılır. En üst katında ise tanrıya ait **sunak** (adak yeri) bulunur.

Resim 03.20

Sümerlerden kalma çivi yazılı tablet

Resim 03.21 Sümer Zigguratı (Ur Şehri)

Sümerlerde saraylar bir avlu etrafına dizilmiş odalar ve bunları birbirine bağlayan koridorlardan oluşur. Evler, sarayların küçültülmüşüdür. Tüm yapılar kerpiç ve kalın duvarlıdır. Pencere yoktur. Aydınlatma ve havalandırma kapı boşluklarından sağlanır.

Mezar yapımı fazla önemsenmemiştir. Kral mezarları bile dikdörtgen odalar ve bu odalara giden geçitlerden oluşur.

Resim 03.22 Babil'in asma bahçeleri temsili resmi

Heykel ve Kabartma Sanatı

Sümer heykeltraşlığı daha çok dinî niteliklidir. Heykeller hareketsizdir. Tanrıların, kralların ve önemli devlet adamlarının heykelleri yapılmıştır. Kabartmalarda da kralın günlük hayatı, mücadeleleri ve başarıları konu edilmiştir. En önemli kabartmalardan biri **Akbabalar Steli**'dir.

Resim 03.23

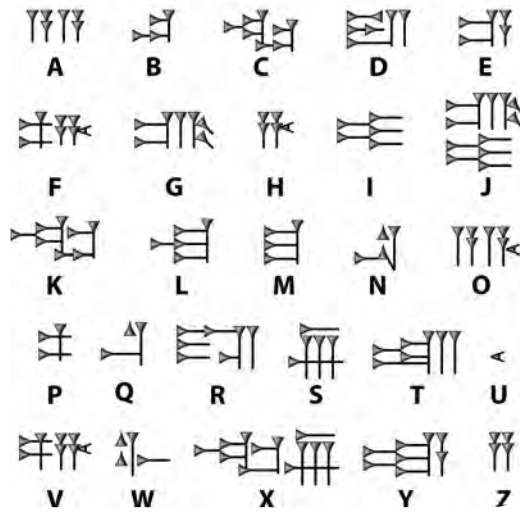
Sümer kabartması

Resim 03.24 Sümer kabartması

Küçük El Sanatları

Mühürlere çok sık rastlanır. Ayrıca altın, gümüş, bakır eserler; müzik aletleri, miğferler, silahlar önemli parçalardır.

Resim 03.25 Sümer alfabesi

MISIR SANATI

Harita 3: Eski Mısır Uygarlığı'nın başlıca yerleşim merkezleri

Mısır'da Tarih öncesi çağlardan başlayarak Nil Vadisi'nde gelişen bazı kültürler vardır. Yaşamlarında sanatın önemli yer tuttuğu Mısırlılar çok verimli bir coğrafyada yaşıyorlardı.

İlk uygarlık izlerine MÖ 4500' lerde rastlanan Mısır tarihi eski, orta ve yeni krallık olmak üzere üç kısma ayrılır.

Mimari

Mısır mimarisinde ayakta kalabilen yapıların büyük kısmı dinî yapılardır. Mısırlılar öldükten sonra dirilişe ve asıl yaşamın ölümden sonra başladığına inandıkları için cesetlerini iyi korumuşlar, tapınak ve mezarlarını taştan ve sağlam yapmışlardır.

Tapınaklar: İlk tapınaklar güneş tanrısı **Ra** için yapılmıştır. Bunlar yüksek bir basamaklı kaide üzerindeki **obelisk** (dikilitaş) ve önünde tanrılara hediye koymak amacıyla yapılan **sunak**'tan oluşur.

Resim 03.26 Luksor'da bir obelisk

İmparatorluğun güçlenmesiyle, kayalıklar oyularak büyük tapınaklar inşa edilmiştir. Bunların en önemlisi Kraliçe Haçepsut' un Deyr-el Bahri' de yaptırdığı Kaya Tapınağıdır.

Resim 03.27 Kraliçe Haçepsut' un

Deyr-el Bahri' de

yaptırdığı Kaya Tapınağı

Resim 03.28 Luxor Amon Tapınağı

Mezarlar: Mısır'da ilk mezarlar çukur şeklindedir. Daha sonra **mastaba** adı verilen tek bir basamaktan oluşan mezarlar yapılmıştır ki bunlar asillere ve yüksek memurlara aittir.

Mastabalardan sonra piramitler mezar anıtı olarak karşımıza çıkar. İlk piramitler basamaklıdır. Sakkara'daki Coser (Soser) piramidi en eski olanıdır.

Resim 03.29 Coser Piramidi

Dünyanın 7 harikasından biri olarak nitelenen Gize'deki Keops, Kefren ve Mikerinos Piramitleri ise dünya sanatı ve tarihi açısından çok önemlidir.

Resim 03.30 Gize'deki Keops, Kefren ve Mikerinos Piramitleri

Sfenks: İnsan başlı, aslan gövdeli koruyuculuğuna inanılan heykeller.

Resim 03.31 Gize'deki sfenks

Bunlardan başka kayalara oyularak yapılan ön cephesi sütunlu kaya mezarları da vardır.

Saraylar: Mısır saraylarının çoğunluğu günümüze gelememiştir. Sadece Tel-El Amarna'daki IV. Amenofis'e ait olan saraydır ve saraylar hakkında fikir verir.

Heykel ve Resim Sanatı: Mısır heykelleri taş, ahşap, kemik ve madenden yapılmıştır. Genellikle firavun ve ailesine ait kişilerle, yüksek sosyal sınıftan insanların heykelleri yapılmıştır. Bu heykeller oturur ve ayakta vaziyettedir. Ayakta olan heykellerde çoğunlukla **frontal duruş** vardır.

Frontal Duruş: Mısır heykel sanatında, ağırlığın iki ayağa eşit olarak dağıldığı dik duruşa denir.

Mısır'da heykellerin ölüyle beraber mezara konması geleneği, heykellerin ait olduğu kişiye benzemesini gerektirmiş, bu da portreciliğin çok erken gelişmesine neden olmuştur.

BİLGİ KUTUSU

Mısır tarihi bilimsel ve kültürel anlamda pek çok ilke sahne olmuş, hiyeroglif (resim yazısı) yazının yanı sıra matematik, geometrinin temel kuralları, prizmalar bu dönemde geliştirilmiştir. Mısır'da mumyalama geleneği de vardır. Mısırlılar ölülerinin ruhlarının, öteki dünyada yeniden dirilip kendi bedenlerine döneceğine inandıklarından, bedenin sağlam kalması amacıyla mumyalama yaparlar. Bu nedenle tıp ve eczacılık (ilaç) bilimi de gelişmiştir.

Resim 03.32
Karnak Tapınağı'ndan heykel örneği

Resim 03.33
Luxor Tapınağı Kabartmaları

Resim 03.34 Kraliçe Nefertiti büstü

Resim Sanatı: Mısır sanatında; tapınakların koridorlarında, tapınma odalarında, piramitlerin mezar odalarında duvar freskleri görülür. Bu fresklerde konular çoğunlukla firavun ve ailesinin yaşantısıdır. Resim aralarında hiyeroglif yazıyla anlatılmak istenen konunun hikâyesi yazılıdır. Bu resimlerde baş kısmı koyu, vücut ise açık renktedir. Ayrıca sadece Mısır resimlerinde görülen bir özellik vardır ki baş ve ayak profilden (yandan), vücut ise cepheden gösterilir.

Resim 03.35 Mısır resim sanatı örneği

Resim 03.36 Mısır resim sanatı örneği

BİLGİ KUTUSU

Mısır resim sanatında kitap veya papirüsler üzerine çizilen resimler de çok önemlidir.

Papirüs: Eski çağlarda otsu bir bitkinin gövdesinden hazırlanan yazı kâğıdı.

YUNAN SANATI

Harita 4: Anadolu'da Yunan, Roma ve Bizans yerleşim bölge ve merkezleri

Yunan sanatı, Girit'teki Minos, Yunanistan'daki Miken ve Anadolu'daki İyon uygarlıklarının etkisiyle ortaya çıkmıştır. Batı Anadolu'da kurulan ve polis olarak da adlandırılan şehir devletlerinin yarattığı kültür M Ö 5.yy a kadar Yunan sanatına öncülük etmiştir.

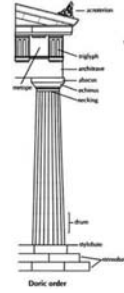
A-Mimarlık: Yunan sanatının en önemli yapı tipi tapınaklardır. Bu tapınaklarda dış görünüm ve süsleme çok önemlidir. İçerde **sella (naos)** adı verilen ve tanrının heykelinin yer aldığı bir oda bulunur. Yunan tapınakları 3 nizamda karşımıza çıkar. Bu nizamlar Dor, İon ve Korinth'dir.

BİLGİ KUTUSU

Nizam düzen anlamına gelir.

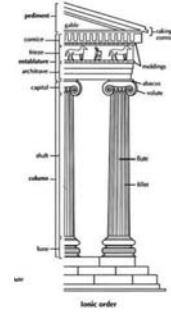
Resim 03.37 Dor nizamı

Dor nizamı çizimi

Resim 03.38 İon nizamı

İon nizamı çizimi

Resim 03.39 Korinth nizamı

Korinth nizamı çizimi

BİLGİ KUTUSU

Yunan tapınak nizamlarında en belirleyici unsur başlıktır. Dor nizamında başlık düz, ion nizamında **volüt** adı verilen helezon kıvrımlı, korinth nizamında ise yapraklıdır. Başlıklar sütunun üzerinde yer alır.

- **Dor Nizamı:** En önemli örneği Yunanistan'da Atina Akropol' (kent in en yüksek kesimi) ünde yer alan **Parthenon'** dur.

Anadolu'da ise bugün Çanakkale ili Ayvacık ilçesi sınırları içinde yer alan Assos Athena Tapınağı'dır.

Resim 03.40 Atina'daki Parthenon

BİLGİ KUTUSU

Bazı Yunan topraklarında sütun olarak insan heykeli kullanılmıştır. Bu heykellere **karyedit** adı verilir.

Resim 03.41 Karyedit'li bir Yunan Tapınağı

- **İon Nizamı:** Anadolu'nun batısında ortaya çıkmıştır. Kıvrımlı başlığıyla dikkati çeker. Anadolu'da pek çok örneği vardır ancak en önemlileri arasında; Dünyanın 7 Harikası'ndan biri olarak kabul edilen İzmir'in Selçuk ilçesi sınırları içindeki Efes Artemis Tapınağı, Aydın ili Didim ilçesi sınırları içindeki Didim Apollon Tapınağı'dır. Yunanistan'da ise Athena Nike Tapınağı dikkat çekici bir eserdir.

Resim 03.42 Efes Artemis Tapınağı

Resim 03.43 Didim Apollon Tapınağı

Resim 03.44 Athena Nike Tapınağı

- **Korinth Nizamı :** Başlığı dışında İon nizamıyla aynı özellikleri gösterir. Başlığı kenger yapraklarından oluşur.
Atina'daki Zeus (Olympos) Tapınağı ve Türkiye'de Mersin Uzuncaburç'taki Zeus Tapınağı önemli örnekler arasında sayılabilir.

Resim 03.45 Atina Zeus Tapınağı

Resim 03.46

Silifke Uzuncaburç Zeus Tapınağı

Sivil Mimari: Eski Yunan' da şehirlerin etrafı surlarla çevrilidir. Genellikle arka planda **akropol** adı verilen yüksek bir tepe ve tepede tapınak yer alır. Anadolu'daki en düzenli şehirler Ege Bölgesi'nde Miletos ve Priene' dir.

Resim 03.47 Miletos şehrinden bir görüntü

Sivil mimariye ait diğer yapı tiplerini şöyle sıralayabiliriz:

Evler: **Atrium** adı verilen bir avlu etrafında yer alan odalardan oluşur. Saraylar bu ev planının daha büyük ve çok katlı olanıdır.

Tiyatro: Yunan mimarisinin en önemli yapı tiplerinden biridir. Küçük veya büyük bütün yerleşim yerlerinde mutlaka tiyatro bulunur. Ortada bir sahne binası etrafındaki yarım daire şeklinde oturma basamaklarından oluşur. İzmir Selçuk'ta bulunan Efes Antik Tiyatrosu önemli bir örnektir.

Resim 03.48 Efes Antik Tiyatrosu

BİLGİ KUTUSU

Antik; İlk Çağ Yunan ve Roma dönemine verilen addır. Bazı kaynaklarda “an-tikite” olarak da geçer.

Agora: Eski Yunan'da şehirlerin merkezlerinde yer alan pazar yeri olarak da bilinen geniş alanlardır.

Odeon: Konser binalarıdır. Tiyatrolara benzer.

Bleuoterion: Şehir meclisi binasıdır.

Gymnasium: Gençlerin hem spor yapıp hem de eğitim gördükleri yapılardır.

Stadium: Spor alanlarıdır. Bugünkü stadyumların da başlangıcını oluşturur. Çoğunlukla atletizm yarışları yapılır.

B-Heykel ve Kabartma: Eski Yunan'da heykeller başlangıçta kemik, kil, fildişi ve tunç gibi malzemelerden yapılmış; daha sonra mermerden yapılmaya başlanmıştır. İnsan vücudu gerçek anatomiye (vücut yapısı) uygun olarak yapılmıştır çünkü eski Yunan felsefesine göre “insan her şeyin ölçüsüdür.”

Heykel sanatını 3 evrede ele almak gerekir:

- Arkaik Dönem (MÖ 650 – MÖ 490)
- Klasik Dönem (MÖ 490 – MÖ 330)
- Hellenistik Dönem (MÖ 330 – MÖ 30)

- Arkaik Dönem heykellerinde frontal duruş görülür. Mısır heykellerinin etkisi olduğu söylenir. Bunlar çoğunlukla detaylı işlemekten uzak sade eserlerdir. Dönemin en önemli örneklerinden biri Atina Akropolis Müzesinde sergilenen **Kore** heykeldir.

BİLGİ KUTUSU

Kore; kadın heykeli, Kuros ise erkek heykeldir.

Resim 03.49 Kore Heykeli

- Klasik Dönem heykelleri serbest duruşludur. Heykellerin vücudu ideal ölçülerdedir. Çoğunlukla atlet ve tanrı heykelleri yapmışlardır. Heykeller vücut anatomisine uygundur.

Myron: Disk Atan Atlet

Polycletos: Mızaklı Atlet

Scopas: Tegea Tapınağı Alınlık Heykelleri

BİLGİ KUTUSU

Klasik Dönem heykellerinin çok önemli bir örneği de adaleti temsil eden Themis heykeldir.

Resim 03.50 Themis Heykeli

Resim 03.51 Apollon Heykeli

- Hellenistik Dönem'de ise gerçekçi (realist) örnekleri görürüz. Portrecilik (baş heykeli) ön plandadır. Makedonyalı komutan Büyük İskender'in portresi en önemli örnek olarak kabul edilir ki; dönemin ünlü heykeltıraşı Lissippos'a aittir. Ayrıca İzmir'in Bergama ilçesindeki Zeus Sunağı heykelleri de bu döneme aittir.

Sunak: Eski Yunan'da üzerinde kurban kesilen, tanrıya hediye konulan masa şeklindeki adak taşı.

Kabartma Sanatı: Yunan sanatında kabartmalar önemli bir yere sahiptir. Tapınakların alınlıklarında; lahitlerin dış yüzeylerinde kabartmaların en önemlileri bulunur. Bergama dönemin en önemli heykeltıraşlık merkezidir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Ağlayan Kadınlar Lahdi ve İskender Lahdi dönemin en önemli kabartma örnekleridir.

Lahit: İçine ölülerin konulduğu, sanduka şeklindeki mezarlar.

Resim 03.52 Kabartmalı Lahitler
İstanbul Arkeoloji Müzesi

BİLGİ KUTUSU

Bergama Zeus Sunağı kabartmalarıyla beraber dönemin en dikkati çeken yapısıdır ancak bu eser parçalar hâlinde Almanya'ya taşınmış olup, Berlin Müzesi'nde sergilenmektedir.

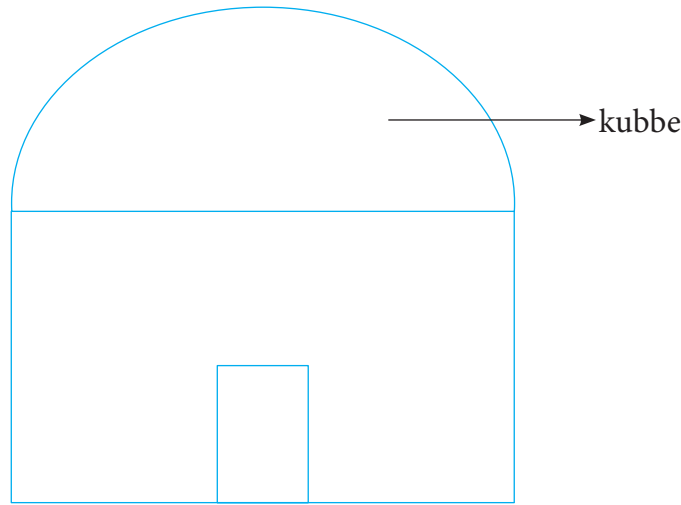
ROMA SANATI

Bugünkü İtalya'nın kuzeyinde Latium bölgesinde birkaç köyden oluşarak kurulan **eski Roma**, daha sonra bütün Akdeniz ülkelerine hâkim olan bir İlk Çağ devleti ve imparatorluk hâline gelmiştir. Romalılar tarihte pek çok ülkenin dilini, edebiyatını, yasalarını, yönetim biçimini ve mimarlığını etkilemiş, MS 375 yılında Kavimler Göçü neticesinde büyük bir sarsıntı yaşamış ve MS 395'te Batı ve Doğu Roma olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle yıkılmıştır (Batı Roma İmparatorluğu ise Bizans'tan önce MS 476'da Germen saldırılarıyla yıkılmıştır).

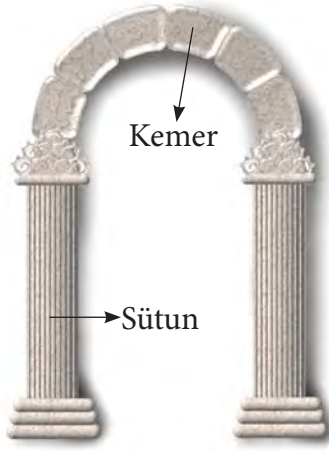
Romalılar kendileri gittikleri bölgeleri kültürel olarak etkilemişler ancak kendileri de fethettikleri Avrupa, Afrika, Asya kıtalarındaki kültürlerden etkilenmişlerdir.

A-Mimarlık: Roma sanatında en başarılı alan mimarlıktır. Bunda kireç harcının kullanılmasının etkisi büyüktür. Ayrıca kemer ve kubbe gibi mimari elemanların kullanılması, daha geniş alanların örtülebilmesini sağlamıştır.

Kubbe: Yarım küre şeklinde kavisli örtü sistemidir.

Kemer: Üzerine binen ağırlığı taşıyıcı sütunlara aktaran kavisli, bağlayıcı mimari eleman.

Resim 03.53 Roma Dönemi'nden kalma kemerli bir yapı

Yapı çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz:

Resim 03.54 Roma PANTHEON

(Giriş Kısmı)

Tapınaklar: İlk kez yuvarlak planlı tapınaklar yapılmıştır. Roma şehrindeki **Pantheon** en önemli örnektir. Fransa'da Nimes Tapınağı, Ankara Augustus Tapınağı (Ankara Kalesine çıkarken), Kütahya Çavdarhisar'daki Zeus Tapınağı önemli örneklerdir.

Tiyatrolar: Roma tiyatroları çoğunlukla sütun ve kemerler üzerine inşa edilmiştir. Anadolu'da Roma tiyatrolarına verebilecek çok güzel örnekler vardır ki Antalya Aspendos Tiyatrosu bunların başında gelir.

Resim 03.55

Ankara Augustus Tapınağı

Resim 03.56

Antalya Aspendos Tiyatrosu

Resim 03.57
Antalya Aspendos Tiyatrosu

Amfitiyatrolar: Gladyatör ve vahşi hayvan mücadelelerinin yapıldığı Roma mimarisine özgü yapılardır. Roma'daki Colosseum dünyaca ünlüdür.

Resim 03.58 Roma Colosseum
(dıştan görünüş)

Resim 03.59 Roma Colosseum
(içerden görünüş)

Forumlar: Roma İmparatorluğu'nda halkın toplandığı, çeşitli sorunların görüşüldüğü açık meydanlardır. Forum Romanum en önemli örnektir.

Resim 03.60 Forum Romanum

Bazilikalar: Genellikle içinde mahkemelerin ve resmî ofislerin bulunduğu, halkın

alışveriş de yapabildiği üzeri kapalı yapılardır. Anadolu'da Aspendos ve Bergama'da da bazilikalar vardır.

Resim 03.61 Traianus Bazilikası

Hamamlar: Roma hamamları inşaat tekniği açısından çok önemlidir. Suyun uzaklardan getirilebilmesi için su kemerleri, biriktirilebilmesi için sarnıçlar da yapılmıştır. Hamamlarda ayrıca duvarların içine künkler yerleştirilerek sıcak suyun geçişi sağlanmış ve böylece **Hypocaust** adı verilen bir ısıtma sistemi geliştirilmiştir. Kirli sular kanalizasyon sistemiyle dışarıya atılmıştır.

Roma'daki Ceracalla ve Anadolu'daki Roma Hamamı çok önemli örneklerdir.

Resim 03.62 Ankara Roma Hamamı kalıntısı

Su kemerleri: Roma'da su çok önemlidir. Bu nedenle su kemerleri önemli yapılardır. Roma şehirlerinde mutlaka bulunan su yapılarının Anadolu'daki en önemli örneği İstanbul'daki Valens (Bozdoğan) su kemeridir.

Resim 03.63 İstanbul Bozdoğan Su Kemerini

Zafer Takları ve Şehir Kapıları: Roma mimarisinin geliştirdiği yapı tiplerindedir. İmparatorların kazandığı zaferlerin anısına yapılan zafer takları (şenlik kemeri) nın çok güzel örnekleri vardır.

Örneğin; Roma'daki Titus Zafer Takı

Resim 03.64 Fransa Paris'te bir Zafer Takı

Şehir Kapıları: Yapı tipi olarak zafer taklarına benzer, Antalya ,Sıde'deki şehir kapısı güzel ve önemli bir örnektir.

Resim 03.65 Side Şehir Kapısı

Evler : Roma evleri **atrium** adı verilen bir avluya açılan odalardan oluşur. Atrium (avlu) un ortasında bir havuz yer alır. Arka taraftaysa bahçe vardır.

Saraylar: Evlerin daha büyüğüdür. Zeminleri mozaik döşemeli, duvarları ise fresklerle süslüdür.

BİLGİ KUTUSU

Mozaik: Renkli, küçük cam ve taş parçalarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan süsleme sanatı.

Fresk: Duvarlara yapılan renkli resimlere verilen isim.

Resim 03.66 Roma Platini İmparator Sarayı

B-Heykel ve Kabartma Sanatı: Romalılar, Yunan heykellerinin kopyalarını yapmışlardır. Bunlar başarılı kopyalardır ve bahçeleri, meydanları süslemek amacıyla yapılmışlardır.

Roma portrelerine ise ayrı bir başlık gerekir. Ölü kültürüne bağlı olarak gelişmiştir. Kişi öldükten sonra balmumundan maskesi hazırlanır. Bu, cenazede taşındıktan sonra evin atrium (avlu) unda bir köşede korunur. Özellikle imparatorların portreleri bu dönemin en önemli örnekleridir.

Roma Dönemi tarihî kabartmalarında ise, kazanılan bir zafer sonrası taşınan kabartmalı taş levhalar dikkate değer. Ayrıca Roma sütunlarında (dikilitaş-obelisk), zafer taklarında, şehir kapılarında tarihî kabartmaların en güzel örnekleri görülür. Bu kabartmalarda çoğunlukla imparatorun kazandığı zafer ve Roma tarihi anlatılır.

Resim 03.67

Roma Dönemi portre örneği

Resim 03.68

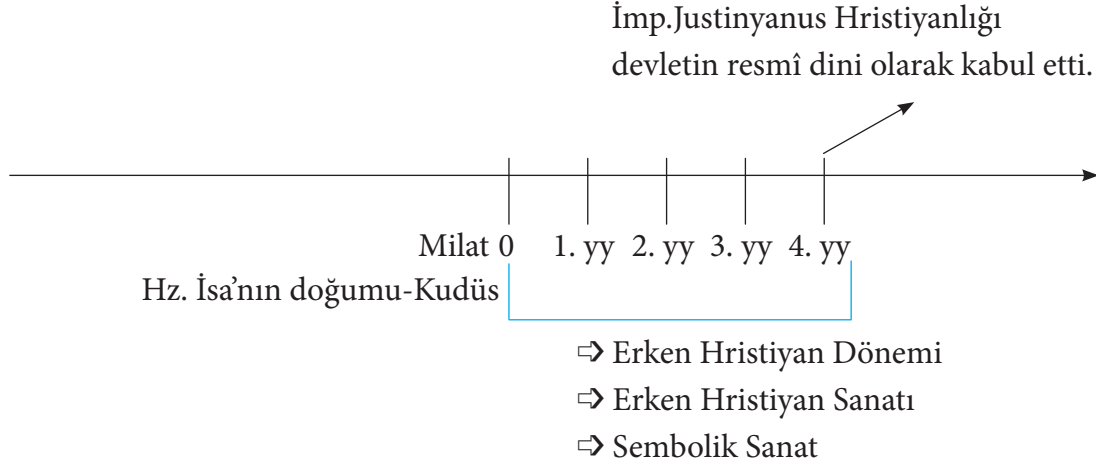
İmparator Marcus Aurelius Heykeli

Resim 03.69 Roma Trevi Çeşmesi Heykelleri

ERKEN HRİSTİYAN DÖNEMİ

Hız. İsa'nın doğumundan (milat) başlayıp, MS 4.yy.da Roma İmparatoru Justinyanus'un Hristiyanlığı devletin resmi dini olarak kabul etmesine kadar geçen sürece **Erken Hristiyan Dönemi** denir. Bu dönemin sanatına da **Erken Hristiyan Sanatı** denir.

Roma İmparatorluğu'nun benimsediği din putperestliktir. Hız. İsa'nın doğumu (sıfır-milat) olarak kabul edilir ki Hristiyan dininin doğuşu şeklinde benimsenmiştir. MS 3. yy. dan itibaren Doğu Roma halkı Hristiyanlığı yavaş yavaş benimsemeye başlamış ancak devletin baskısı nedeniyle ibadetlerini gizli yapmışlardır. Yer altına cenaze törenleri ve dinî ayinlerini yapmak amacıyla yaptıkları gizli tünel ve dehlizlere **Katakomb** adı verilir. Bu katakombların duvarlarına Hristiyanlığı temsil eden semboller fresk tekniğiyle yapılmıştır. Bunlar balık, kuzu, çoban, üzüm salkımı, vazoda çiçek vs. gibi sembollerdir. Bu nedenle Erken Hristiyan Sanatı'na **Sembolik Sanat** da denir.

BİLGİ KUTUSU

İsa'nın doğumuyla başlayıp, İmparator Justinyanus'un MS 4.yy. da Hristiyanlığı resmî devlet dini olarak kabul edişine kadar geçen süreye **Erken Hristiyan Dönemi**, bu dönemdeki sembolik sanata da **Erken Hristiyan Sanatı** denir.

Anadolu' da Kapadokya bölgesi olarak bildiğimiz İhlara Vadisi, Ürgüp, Göreme, Avanos, Zelve' de Erken Hristiyan Dönemi'ne ait katakomblar, fresk ve mozaikler vardır.

Örneğin; günümüzde turizme açık olan Kaymaklı ve Derinkuyu yer altı şehirleri gibi.

*Resim 03.70 Ihlara Vadisi
Kapadokya*

*Resim 03.71 Kapadokya
Uçhisar*

Resim 03.72 Derinkuyu Yer altı Şehri

Resim 03.73 Kaymaklı Yer altı Şehri

*Resim 03.74 Katakomb duvarında Hristiyan dinini
semsolize eden resimler*

BİZANS UYGARLIĞI VE SANATI

(MS 395 - 1453)

BİLGİ KUTUSU

İkona: Dinî niteliği olan küçük heykelcik ve resimler.

Minyatür: Stilize (benzetilmiş) resimler, kitap resimleri.

Mimari: Bizans dinî mimarisi dendiği zaman yapı zenginliğinin çok olduğunu görürüz ancak İstanbul'daki Ayasofya Camiine ayrı bir başlık açmak gerekir.

Resim 03.75 İstanbul Ayasofya Müzesi

Resim 03.76 İstanbul Ayasofya Müzesi içerden görünüm

Ayasofya: Dünya mimarlık tarihinin ayakta kalmış en önemli anıtları arasında yer alır. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun İstanbul'da yaptığı en büyük kilisedir ve aynı yerde üç kez inşa edilmiştir. 5. yy. dan itibaren Ayasofya (Kutsal Bilgelik) olarak tanımlanmıştır.

Günümüz Ayasofya'sı İmparator Justinianus tarafından Miletoslu İsidoros ve Tralles (Aydın) li Anthemios'a yaptırılmıştır. 532 yılında yapımına başlanmış ve 537'de ibadete açılmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle camiye çevrilmiş. 1935'te Bizans Eserleri Müzesi olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün emri ve Bakanlar Kurulu kararıyla ziyarete açılmıştır. Danıştay kararına istinaden 24 Temmuz 2020 tarihinde cami olarak yeniden ibadete açılmıştır.

Resim 03.77 İstanbul Kariye camii

mozaiklerinden bir örnek

Resim 03.78

Ayasofya fresklerinden bir örnek

*Resim 03.79 Sümela Manastırı
Trabzon*

Bizans sivil mimarisinde ise İstanbul (Bizans İmparatorluğunun başkenti Konstantinopolis) en güzel örnekleri barındırır. Meydanların en önemlisi günümüzdeki adıyla Sultan Ahmet Meydanıdır ki I. Theodosius Obeliski çok önemlidir.

Obelisk: Dikilitaş anlamına gelir.

*Resim 03.80 Sultan Ahmet Meydanı ve Theodosius
Obeliski*

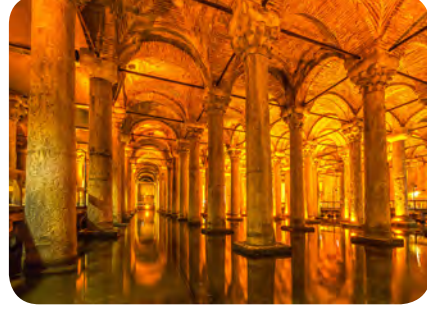
Bizans saray mimarisinin İstanbul'daki en önemli örneği ise Tekfur Sarayı'dır. İstanbul'daki Büyük Saray ise zamanımıza gelememiştir. Sadece bir duvar kalıntısı vardır.

Doğu Roma İmparatorluğu'nda (Bizans) su yapıları da önemlidir. Bozdoğan (Valens) su kemeri çok önemlidir. Şehre gelen sular **sarnıç** adı verilen su yapılarında depolanmıştır. Yerebatan ve Binbirdirek Sarnıçları ile Sultan Selim Camii yanındaki Çukurbostan Sarnıcı çok önemli örneklerdir.

Resim 03.81 Yerebatan Sarayı (su sarnıcı)

İstanbul

Resim 03.82 Yerebatan Sarnıcı

İstanbul

Bizans'ta askerî mimarinin en önemli yapıları surlar ve kalelerdir. İstanbul ve İznik surları örnektir. İstanbul surları Marmara ve Karadeniz arasını tümüyle keser, şehrin güvenliğini sağlar. MS 5. yy.a aittir. Deniz kıyısı ve kara surları olmak üzere iki kısımdır. Üzerinde şehir kapıları vardır. Altın Kapı olarak bilinen en önemlisidir.

Resim 03.83 İstanbul Surları

Topkapı

Resim 03.84 İznik Surları

Resim Sanatı (Fresk-Mozaik): Bizans resim sanatında fresk ve mozaiklerin yanı sıra, ikonalar ve minyatürler (stilize kitap resimleri) küçük el sanatları olarak nitelendirilir

- ⇒ Erken Bizans döneminde İskenderiye ve Antakya gibi bazı okullar vardır. Fresk ve mozaiklerden Hristiyan diniyle ilgili konuların yanı sıra, imparator ve ailesi de işlenmiştir. İstanbul Kalenderhane Camii mozaikleri önemli örneklerdendir.
- ⇒ İkonoklast Dönem fresk ve mozaiklerin tahrip edildiği dönemdir. Her tür dinî tasvir yasaktır. Sadece haç resimleri yapılmıştır. Ayasofya'daki haç resimleri bu dönem hakkında fikir verir.
- ⇒ Orta Bizans Çağı'nda dinî tasvirler yeniden canlanmıştır. Ayasofya mozaikleri çok önemlidir ki bunlar Sultan Abdülmecid zamanında yapılan onarım sırasında bulunmuştur.

Resim 03.85

Ayasofya'dan bir mozaik

Resim 03.86

Ayasofya'dan Deisis mozaïği

Ayrıca Kapadokya Bölgesi freskleri de bu dönem için önemli örneklerdir.

Resim 03.87 Kapadokya Elmalı Kilise Freskleri

⇒ Son dönem ise **Paleologoslar Devri** olarak bilinir. Bu dönem fresklerinin en önemli örnekleri Trabzon'daki Sümela Manastırı'ndadır.

Resim 03.88 Sümela Manastırı Freskleri

Küçük El Sanatları: Altın taç, altın ve gümüş sürahiler, kadehler, fildişi kabartmalar, Bizans el yazmaları ve kumaşları küçük sanat eserleri arasında sayılabilir. El yazmaları çok önemlidir. Bunlar konuyla ilgili minyatür resimlerle süslüdür.

Heykeltıraşlık yoktur. Bunun yerine fildişinden yapılmış kabartmalar (rölyef) önemli örneklerdir.

Resim 03.89

Bizans Kumaş Deseni (çizim)

Bütün bu örneklerden başka ülkemizin Hatay ili sınırları içindeki Antakya Mozaik Müzesi dünyanın en ünlü müzeleri arasında yer alır ve Anadolu'da yapılmış mozaik eserlerin en önemli örneklerini barındırır.

Resim 03.90

*Zeugma Mozaïği
Nizip-Gaziantep*

OKUMA PARÇASI

Ana Hatlarıyla Hitit Dini

MÖ 2000 yıllarında Anadolu'ya gelen Hint-Avrupa kökenli Hititler MÖ 1650'de Kızılırmak Havzası'nda yer alan Hattuşa (Boğazköy) merkezli bir devlet kurmuşlardır. Orta Anadolu'da kurulan bu devlet ilerleyen süreçte büyük bir imparatorluk hâline gelmiştir. Farklı etnik kökenlere sahip toplulukları bünyesinde barındıran Hititler kendilerini "Bin Tanrılı Halk" olarak adlandırmışlardır. Fethettikleri bölgelerin tanrılarını kendi tanrılarının arasına dâhil eden Hititler geniş bir tanrılar topluluğuna sahip olmuştur. Bu tanrılar arasında Hatti, Luvi, Pala, Sümer, Hurri, Asur, Babil ve Eski Hint kökenli tanrılar yer almaktadır. Boğazköy'de gerçekleştirilen kazılarda pek çok tapınak yapısının ortaya çıkarılması Hititlerin tanrılarına verdikleri önemi göstermektedir. Bu makalede kendisine kaynaklık eden arkeolojik ve filolojik verilerden yola çıkılarak bir devlet dini olan Hitit dini, Hitit dininin genel özellikleri, Hitit panteonunda yer alan tanrılar, bu tanrılar için yapılmış olan tapınaklar, tanrılar adına yapılan bayram törenleri, tanrılarının ve insanların konumu, büyü ritüelleri, fal ve kehanet uygulamaları, dualar ve mitolojik hikâyeler çerçevesinde ele alınmıştır.

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi

ÖZET**İlk Çağ'da Anadolu'da Kurulan Devletler ve Sanatları**

Hitit Sanatı: (MÖ 1800 - MÖ 700) Anadolu yarımadasının ilk adı Hatti ülkesidir. Hititlerin izlerine ilk kez Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de rastlanmaktadır. Başkenti Hattuşaş (Boğazköy) tır. Bazı kaynaklarda "Eti Medeniyeti" olarak da geçer. Hititlerde çok tanrılı din anlayışı vardır. 71 adet tanrısı olan Hitit döneminde Anadolu'ya Bin Tanrı İli denmektedir. Hititlerin Boğazköy yakınlarındaki Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı üzerindeki 71 tanrı kabartmasıyla çok önemli bir örnektir. Ayrıca Konya Ereğli yakınlarındaki İvriz Kabartmalarını geç Hitit dönemine tarihlendirebiliriz.

Frigya Sanatı: (MÖ 750 - MÖ 300) Frigler balkan kökenli bir kavimdir. Anadolu'ya gelişleri yaklaşık MÖ 1900 yıllarıdır. Başkenti bugün Ankara Polatlı yakınlarındaki Gordion'dur. Devletin en parlak dönemi Kral Midas zamanıdır. Evleri genellikle ağaçtan ve megaron şeklindedir. Frigler'de tümülüsler önemli bir mezar tipidir. Bu tümülüslerin en önemlisi Kral Midas'a ait olan Büyük Tümülüs'tür ve Gordion'dadır. Heykeltıraşlıkta çok ileri olmamakla beraber Ana Tanrıça Kybele ve sfenks heykelleri

vardır. Ayrıca **tapates** adlı kilimleri ve **fibula** adı verilen çengelli iğneleri de önemlidir.

Lidya Sanatı: (MÖ 687) – (MÖ 546) Ege bölgesinde kurulan Lidya devletinin başkenti Sardes (Salihli) tir. Lidya, tümülüsleriyle ünlüdür. Bu nedenle bu bölgeye **Bintepeler** adı verilmiştir. Lidyalıların insanlık tarihine en büyük armağanı paradır. İlk paraya **elektron** adı verilir. Mücevher yapımı da ileri düzeydedir. Karun Hazinesi olarak bilinen bu eserler Uşak Müzesi'nde sergilenmektedir.

Urartu Sanatı: (MÖ 900 – MÖ 600) Doğu Anadolu'da hüküm sürmüş bir uygarlıktır. Başkenti Tuşpa (Van) dır. Kaleleri ve sarayları ünlüdür. Çavuştepe Kalesi, Urartu mimarisinin en önemli örneklerindedir. Maden işçiliğinde de ileri olan Urartu sanatı için uzmanlar **Orientalizan**(Doğu Etkili) sanat tanımı da yapmaktadır.

Mezopotomya Sanatı

Bu bölge; Güneydoğu Anadolu bölgesinden başlayarak Basra Körfezi'ne kadar uzanan Dicle ve Fırat Nehirleri arasında kalan alandır. Bu bölgede Babil, Akad ve Sümer Uygarlıklarını görüyoruz.

Sümerler: Asya kökenli bir kavimdir. Sümerlerin üst üste oturmuş taraçalardan oluşan kule şeklindeki tapınaklarına **ziggurat** adı verilir. Zigguratlar hem tahıl ambarıdır hem de en üst katı tapınaktır ve burada sunak (adak taşı) yer alır. Evler, avlu etrafına dizilmiş odalardan oluşur, saraylar bu planın büyütülmüşüdür. Mezar yapımı fazla önemsenmemiştir. Sümer heykeltıraşlığı dinî niteliklidir. Tanrıların, kralların ve önemli devlet adamlarının heykelleri yapılmıştır. Kabartmalarında da kral ve günlük hayatı, başarıları konu olarak işlenmiştir. **Akbabalar Steli** çok önemli bir örnektir.

Stel: Üzerinde kabartma ve yazılar bulunan taş. Küçük el sanatları olarak ise, en dikkat çeken örnekler mühürlerdir.

Mısır Sanatı: Mısır'da ilk uygarlık izlerine MÖ 4500'lerden itibaren rastlanır Nil Vadisi'nde gelişen bu medeniyet dünya sanat tarihi bakımından çok önemlidir.

Mısır mimarisinde ayakta kalabilen yapıların büyük bir kısmı dinî yapılarıdır. Asıl yaşamın öldükten sonra başladığına inandıkları için mezar yapımına önem vermişlerdir. Cesetlerini korumak amacıyla mumyacılığı geliştirmişlerdir.

İlk tapınak güneş tanrısı **Ra** için yapılmıştır. Bu tapınaklar yüksekçe bir kaide üzerine dikilen obelisk ve önündeki sunaktan oluşur.

Kaya tapınaklarının en önemlisi kraliçe Hacepsut'un Deyr-el Bahri'de yaptırdığı tapınaktır.

Mısır'da ilk mezarlar basit bir çukur şeklindedir. Daha sonra tek basamaktan oluşan **Mastaba** adı verilen mezarlar yapılmıştır ki bunlar piramitlerin başlangıcını oluşturur. En eski piramitler basamaklıdır. Örnek: Coser Piramidi

Mısır piramitlerinin en önemlileri Gize'deki Keops, Kofren ve Mikerinos'tur (Dünyanın 7 harikasından biri olarak kabul edilirler). Bu piramitlerin önünde koruyuculuğuna inanılan büyük sfenks heykeli vardır ki Mısır heykel sanatının çok önemli örneklerinden biridir.

Mısır saraylarının çoğu günümüze kadar gelememiştir. Sadece Tel-el Amarna'daki IV. Amenofis'e ait saray bize fikir verir. Mısır heykellerinde frontal duruş vardır. Frontal duruş; ağırlığın iki ayağa eşit olarak dağıldığı dik duruştur. Heykellerin ait olduğu kişiye benzemesini gerektirmiş ve portrecilik gelişmiştir.

Mısır tarihi, bilimsel ve kültürel anlamda pek çok ilke sahne olmuş, hiyeroglif (resim yazısı) yazının yanı sıra matematik ve geometrinin temel kurallarıyla prizmalar bu dönemde geliştirilmiştir.

Mumyalama geleneği vardır. Ruhların öteki dünyada dirilip kendi bedenlerine döneceğine inandıkları için cesetlerini mumyalamışlardır. Bu da tıp ve eczacılık bilimine öncülük etmiştir.

Eski Mısır'da tapınaklarda ve piramitlerin mezar odalarında duvar freskleri görülür. Bunlarda firavun ve ailesinin yaşantısı işlenir. Resimlerde baş, koyu renk; vücut, daha açık renklerle işlenir. Ayrıca baş ve ayaklar, profilden; vücut ise cepheden gösterilir ki bu sadece Mısır resim sanatına özgüdür. Resim aralarında hiyeroglif yazıyla hikâyeler anlatılır.

Yunan Sanatı: Batı Anadolu'da kurulan ve polis olarak adlandırılan şehir devletlerin yarattığı kültür Yunan sanatına öncülük etmiştir. Yunan mimarisinde tapınaklar önemlidir. Bu tapınaklar Dor, İon ve Korinth nizamlarıdır. Efes Artemis Tapınağı, İon nizamında olup, Dünyanın 7 Harikası'ndan biri olarak kabul edilir. Sivil mimaride ise şehirler ve içlerindeki yapılar önemlidir. **Akropol** şehrin en yüksek yeridir. Tapınak burada bulunur. Tiyatrolar çok önemli kültür yapılarıdır. Bütün Yunan şehirlerinde mutlaka tiyatro bulunur. İzmir Selçuk'ta bulunan Efes Antik Tiyatrosu önemli bir örnektir. Diğer önemli yapılar Agora, Odeon, Bleuoterion, Gymnasium, Stadium 'dur.

Heykel sanatı 3 evreye ayrılır:

- Arkaik Dönem (MÖ 650 – MÖ 490)
- Klasik Dönem (MÖ 490 – MÖ 330)
- Hellenistik Dönem (MÖ 330 – MÖ 30)

Kore ve Kuros heykelleri yapılmıştır. Ayrıca Themis (Adalet Heykeli) klasik dönemin çok önemli bir örneğidir. Yunan kabartmaları (rölyef) tapınakların alınlıkları ve lahitlerde bulunur. Ağlayan Kadınlar lahdi ve İskender lahdi en önemli örneklerdir.

Roma Sanatı: Bugünkü İtalya'nın kuzeyindeki Latium bölgesinde kurulan eski Roma daha sonra büyük bir imparatorluk hâline gelmiştir. MS 395'te Batı ve Doğu Roma olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğu Roma (Bizans)'nın başkenti İstanbul (Konstantinapolis) dur. Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u fethiyle yıkılmıştır.

Roma mimarisi önemlidir. Harç, kubbe, kemer gibi mimari yenilikler bu dönemde görülür. Roma tapınakları önemlidir. İlk yuvarlak planlı tapınaklar yapılmıştır. Örneğin Roma şehrinde bulunan Pantheon.

Roma tiyatrolarının en önemlilerinden biri Antalya Aspendos Tiyatrosu'dur. Amfitiyatrolar Roma'ya özgü yapılardır. Vahşi hayvan ve gladyatörlerin dövüştüğü arenalardır. Romadaki Coleseum çok önemli bir örnektir. Diğer yapılar; forumlar, bazilikalar, hamamlar olarak sıralanabilir. Hamamlarda Hypocaust sistemi uygulanmıştır ki bu ilk kalorifer teşkilatıdır. Ayrıca su kemerleri, sarnıçlar, zafer takları, şehir kapıları, evler, saraylar Roma mimarisinin önemli yapılarıdır.

Roma heykelleri eski Yunan heykellerinin âdeta kopyası gibidir ancak Roma portreleri dikkat çekicidir. Cenazelerde taşınan bu baş heykelleri kişiye birebir benzemesi için yüzünün bal mumundan maskı çıkarılarak yapılmıştır. Örnek: İmparator portreleri

Zafer takları ve şehir kapılarındaki kabartmalar ise Roma dönemi kabartma sanatının özgün örnekleridir.

Erken Hristiyan ve Bizans Sanatı

Erken Hristiyan Sanatı: Roma İmparatorluğu'nda MS 4.yy.da Hristiyanlık resmî din olarak kabul edilene kadar halk putperesti ancak ilk Hristiyanlar ibadetlerini gizlice yapmak zorunda kalmışlar, bunun için de **Katakomb** adı verilen yeraltı dehlizleri yapmışlardır. Örnek: Nevşehir Ürgüp'teki Derinkuyu ve Kaymaklı Yer altı Şehirleri. Bu katakombaların duvarlarına da Hristiyanlığı sembolize eden resimler yapmışlardır. Bu nedenle Erken Hristiyan Sanatı , Sembolik Sanat olarak kabul edilir.

Bizans Sanatı: Yapı zenginliği çok fazladır, mimari gelişmiştir. İstanbul'daki Ayasofya Camii Bizans mimarisinin ve dünya sanat tarihinin en önemli örnekleri arasında sayılabilir. MS 532-537'de İmparator Justinianus tarafından yaptırılmış, 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle camiye çevrilmiş, 1935'te Bakanlar Kurulu kararı ile Bizans Eserleri Müzesi olarak ziyarete açılmıştır.

Sivil mimaride; saraylar, su kemerleri, sarnıçlar önemlidir. Askerî mimaride; surlar dikkate değerdir.

Resim sanatında; Bizans Dönemi fresk ve mozaikleri çok önemlidir. Ayasofya'da ve Kapadokya bölgesindeki kiliselerde bu fresk ve mozaiklerin en güzel örneklerini görürüz.

Küçük el sanatlarında; fildişi kabartmalar, el yazmaları, minyatürler, altın ve gümüş sürahiler, taşlar dönemin önemli örnekleridir.

Antakya Mozaik Müzesi dünyanın en ünlü müzeleri arasında yer alır ve Anadolu'da yapılmış Bizans mozaiklerinin güzel örneklerini burada görmek mümkündür.

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Hititler hangi zaman aralığında uygarlıklarını devam ettirmişlerdir?
 - A) MÖ 2500-1200
 - B) MÖ 1800-700
 - C) MÖ 960-300
 - D) MÖ 3500-2000
2. Hitit döneminde Anadolu'ya niçin Bin Tanrı İli denilmiştir?
 - A) 71 adet tanrıya inandıkları için
 - B) Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı Hititlere ait olduğu için
 - C) Başkentleri Hattuşaş olduğu için
 - D) Diğer adı Eti Medeniyeti olduğu için
3. Konya Ereğli yakınlarındaki İvriz Kabartmaları Anadolu'daki hangi uygarlığa aittir?
 - A) Frigya
 - B) Hitit
 - C) Lidya
 - D) Asur
4. Tapates (kilim), fibula (çengelli iğne) Anadolu'daki hangi uygarlığın önemli ürünleridir?
 - A) Asur
 - B) Frigya
 - C) Hitit
 - D) Lidya
5. Parayı ilk bulup kullanan Anadolu uygarlığı hangisidir?
 - A) Asur
 - B) Frigya
 - C) Lidya
 - D) Urartu

6. Lidya bölgesine niçin "Bintepeler" adı verilmiştir?
- A) Para burada bulunduğu için
 - B) Ticaret yolu
 - C) Altın ve gümüş mücevher yapımı olduğu için
 - D) Çok sayıda Tümülüs olduğu için
7. MÖ 900-600 yılları arasında Doğu Anadolu'da hüküm sürmüş uygarlık hangisidir?
- A) Asur
 - B) Urartu
 - C) Lidya
 - D) Frigya
8. Urartu Uygarlığı'nın başkenti neresidir?
- A) Tuşpa (Van)
 - B) Sardes (Salihli)
 - C) Gordion (Polatlı)
 - D) Kültepe (Kayseri)
9. Sümerler Dönemi'nde görülen kule tapınaklara ne ad verilir?
- A) Potern
 - B) Orthostat
 - C) Ziggurat
 - D) Sunak
10. İlk basamaklı piramit hangisidir ve hangi uygarlığa aittir?
- A) Coser-Mısır
 - B) Kefren-Mısır
 - C) Keops-Mısır
 - D) Coser-Asur

11. Eski Mısır'da inançları gereği mumyacıliğın olması hangi bilim dallarının gelişmesine neden olmuştur?
- A) Tıp, eczacılık
B) Matematik, geometri
C) Astronomi, geometri
D) Mimarlık, resim
12. Türkiye'de bulunan Efes Artemis Tapınağı Dünyanın 7 Harikası'ndan birisidir. Bu tapınak hangi uygarlık döneminde yapılmıştır?
- A) Roma
B) Bizans
C) Lidya
D) Eski Yunan
13. Antalya Aspendos Tiyatrosu hangi dönem eseridir?
- A) Bizans
B) Eski Yunan
C) Roma
D) Erken Hristiyan
14. Katakomb erken Hristiyan döneminde, ilk Hristiyanların gizlice ibadet etmek için yaptıkları yer altı dehlizleridir. Aşağıdakilerden hangisi bir katakomb örneğidir?
- A) Ereğli-İvriz Açık Hava Tapınağı
B) Kral Midas Tümülüsü
C) Nevşehir-Ürgüp Kaymaklı Yer altı Şehri
D) İstanbul Yerebatan Sarnıcı
15. İstanbul Ayasofya Camii günümüzde "Bizans Eserleri Müzesi" olarak kullanılmaktadır ve dünyaca ünlüdür. Bu eser hangi döneme aittir?
- A) Batı Roma
B) Bizans (Doğu Roma)
C) Selçuklu
D) Osmanlı

4. Ünite

AVRUPA SANATI

*ALCAZAR KALESİ (ORTA ÇAĞ)
SEGOVIA/İSPANYA*

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu ünitenin sonunda;

1. Orta Çağ Avrupa'sında hangi dönemlerin yaşandığını,
2. Roman ve Gotik sanatının ortaya çıkardığı dönemin genel özellikleri ile “skolastik felsefe” arasındaki ilişkiyi,
3. Roman ve Gotik sanatının genel özelliklerini,
4. Rönesans'ın doğmasını hazırlayan sebepleri,
5. Avrupa'da Rönesans Dönemi sanatçıları ve eserlerini,
6. Barok Sanatı'nın genel özelliklerini,
7. 18.yüzyıl sanat akımlarının genel özelliklerini belirleyip, bu akımların temsilcileri ve eserlerini öğreneceğiz.

ANAHTAR KAVRAMLAR

Roman

Skolastik
Felsefe

Portal

Paye

Gül Pencere

Vitray

Transept

Rokoko

Barok

Rönesans

Gotik

Hazırlık Çalışmaları

1. Skolastik felsefe nedir? Araştırınız.
2. Katedral, kilise, şapel terimlerini araştırınız.
3. İtalya'nın Avrupa haritasındaki yerine bakınız.
4. Rönesans nedir? Araştırınız.
5. Maniyerizm ve barok kavramlarını araştırınız.
6. 18. yy.dan sonra sanatın tüm alanlarını etkilemiş olan akımların neler olduğu hakkında küçük bir araştırma yapınız.

ROMAN SANATI

*Resim 04.01 Önemli Orta Çağ şehirlerinden
Polonya'nın Krakov şehri (Bugünkü görünüm)*

Kilisenin ve din adamlarının çok etkili olduğu bir dönemdir Orta Çağ. Bu dönemde kilise yapımı kesinlikle birinci sıradadır. Hristiyanlığın Avrupa'da tamamen yayılmasıyla kilise ve din adamları devlet yönetiminde, sosyal hayatta tamamen egemen olmuş; bilimi, sanatı ve insanlığı aydınlığa götürecek her türlü atılımı reddetmişlerdir. Orta Çağ Avrupa'sında yaşanan bu karanlık dönem skolastik düşüncenin egemen olduğu bir süreçtir.

Skolastik Düşünce (Skolastik Felsefe): İnanç ve bilgiyi, bilimi kiliseyle dinle uyumlu hâle getirmeye çalışan Orta Çağ felsefesi.

Bu düşünce doğrultusunda Roman üslubunun ilk örnekleri Fransa ve Almanya'da görülür. Daha sonra bütün Avrupa'yı etkisi altına almış, pek çok kilise, katedral ve şapel yapılmıştır.

Şapel: Küçük kilise

Kilise: Hristiyan ibadethanesi

Katedral: Büyük ve gösterişli kilise

Fransa'da Notre Dame Kilisesi (küçük), Almanya'da Spayer Katedrali ve İtalya'daki ünlü Pisa Katedrali, Kulesi ve Vaftizhanesi en önemli örneklerdir. Özellikle Pisa Katedrali ve Kulesi akılda kalması gereken çok önemli bir eserdir.

Resim 04.02

*Worms Katedrali Almanya
(dış görünüm)*

Resim 04.03

Worms Katedrali (iç görünüm)

Resim 04.04

Pisa Katedrali ve Kulesi (İtalya)

Resim 04.05

Pisa Kulesi (İtalya)

BİLGİ KUTUSU

Pisa Katedrali, vaftizhanesi ve kulesi İtalya'nın Toscana bölgesinde (1153-1278) yapılmıştır. Kuledeki eğrilik inşaatın ileri bir dönemde zemindeki bir çökmeden kaynaklanmıştır.

GOTİK SANAT

Yaklaşık 1150-1550 yılları arasında devam etmiş bir üsluptur.

Üslup: Tarz, yöntem anlamına gelir.

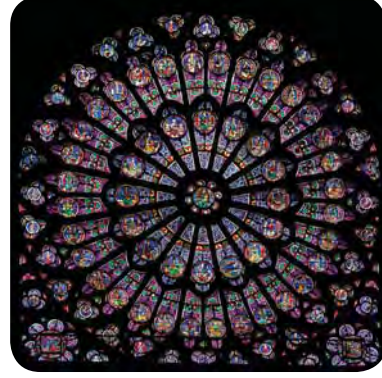
Roman sanatının sonlarına doğru Orta Çağ'ın düşünce sistemi olan skolastik felsefeden kopuş başlamış bu da Gotik sanatı hazırlayan temel unsur olmuştur. Öncü ülke Fransa'dır.

Yapılarda yükseklik ve ferahlık vardır. Daha çok aydınlanma penceresi kullanılmıştır. Özellikle Gotik mimaride karşımıza çıkacak başlıca elemanları aşağıdaki gibi açıklayabiliriz.

Paye: Duvar destek elemanı. Payanda olarak da geçer.

Resim 04.06
Vitray örneği

Resim 04.07
Gül Pencere – Fransa Notre Dome Katedrali

Kemer: Üzerine binen örtü sisteminin ağırlığını taşıyıcılara aktaran kavisli, bağlayıcı mimari eleman.

Vitray: Renkli camlarla yapılan bezeme, süsleme. (Renkli cam işçiliği).

Portal: Ana kapı (Taç kapı).

Gül Pencere: Roman ve Gotik mimaride katedrallerin ön cephelerinde girişin üstünde yer alan daire biçiminde vitraylı pencere. (Rozet pencere de denir).

Fransa gotik sanatın öncüsüdür. Notre Dome Katedrali de bu üslubun en önemli örneklerinden biridir.

Resim 04.08
Fransa/Paris Notre Dome Katedrali

Resim 04.09Ulm Katedrali – Almanya

Almanya'daki Ulm Katedrali ve İtalya'daki Milano Katedrali de hem Gotik üslubun hem de dünyanın en güzel mimari eserlerinin arasında sayılabilir.

Resim 04.10

Milano Katedrali-İtalya

Resim 04.11

Milano Katedrali (iç görünüm)

Resim 04.12 Dojlar Sarayı İtalya-Venedik

BİLGİ KUTUSU

Gotik üslubun son dönemlerinde sivil yapılarında (günlük hayatın geçtiği yapılar) inşa edildiği görülür. Bu yapıların en önemlisi Venedik Dojlar Sarayı'dır. Gotik üslupta taş dantel gibi işlenmiş, bu da yapılarda çok güzel bir süsleme ve estetik görünüm oluşturmuştur.

RÖNESANS SANATI

Rönesans Nedir?

Sözlük anlamı "yeniden doğuş" tur. 15. yüzyılın başında İtalya'da ortaya çıkıp, bütün Avrupa ülkelerini etkilemiştir. Hümanizm (insan sevgisi) temel felsefe olmuş, insan, bilim, sanat, sanatçı önem kazanmıştır. Floransalı Medici ailesi sanata ve sanatçıya önem vermiş ve bu tutumlarıyla Rönesans hareketinin öncüsü olmuşlardır.

Rönesans sanatçıları, eserlerini yaparken Antik Çağ Yunan ve Roma sanat eserlerinden esinlenmişlerdir.

Resim 04.13

İtalya Stilize Haritası

BİLGİ KUTUSU

Rönesans; bilimde, sanatta, edebiyatta, sosyal hayatta; kısacası hayatın her alanında yaşanan aydınlanma ve köklü değişikliklerdir.

Rönesans'ı Hazırlayan Nedenler:

- Sanat hareketlerinin 15. yy dan itibaren çok üst düzeye ulaşması,
- Düşünürlerin, bilim adamlarının rahatça fikirlerini ortaya koymaya başlamaları,
- Matbaanın bulunmasıyla, yeni buluşların ve fikirlerin her tarafa daha çabuk yayılması, böylelikle toplumun bilinçlenmesi,
- Coğrafi keşifler sonucu Avrupa'nın sömürgelerinin artmasıyla zenginliğin de artması ve sanattan zevk alan zengin bir sınıfın (burjuva sınıfı) ortaya çıkması,
- Fikir ve sanat insanlarını destekleyen ailelerin artması,
- İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesiyle, İtalya'ya göç eden bilim adamlarının Müslüman toplumdaki edindikleri bilgileri kullanmaları,

Mimarlık: Mimaride özellikle Antik Çağ (eski Yunan ve Roma) incelenmiş ve mimari elemanlarından yararlanılmıştır. Yapılarda oran- orantıya çok önem verilmiş (altın oran), boyutların birbirine uyumuna dikkat edilmiştir. Saray ve şato mimarisi önem kazanmıştır. Halkın ihtiyacını karşılayacak sosyal yapılar inşa edilmiştir. Yapıların cepheleri bol sütunludur.

Mimarlar ve Eserleri Brunelleschi (Brunelleski)

- Floransa Katedrali'nin Kubbesi
- Pitti Sarayı
- Pazzi Kilisesi
- Öksüzler Yurdu

Resim 04.14

Floransa Katedrali Kubbesi

Resim 04.15

Pazzi Şapeli

Leone Battista Alberti

- Rucellai Sarayı
- San Francesco Kilisesi

Donato Bramante

- Mabetcik (Tempietto)

Michelangelo (Ressam, heykeltraş ve mimardır)

- Roma St. Peter Kilisesi
- Kapitol Meydanı
- Pieta (Michelangelo'nun imzaladığı tek eseridir) ve Musa Heykeli

Pieta: Ölü İsa'nın annesi Meryem'in kucağındaki tasviridir.

Madonna: Bebek İsa'nın annesi Meryem'in kucağındaki tasviridir.

Resim 04.16

Öksüzler Yurdu'ndan detay

Resim 04.18

St. Peter Kilisesi (Roma)

Resim 04.17
Mabetcik (Tempietto)

Resim 04.19

Pieta

Resim 04.20

Kapitol Meydanı (Fransa)

Heykel: Rönesans Dönemi'nde heykeltıraşlık mimarlıktan daha hızlı gelişmiştir. İnsan heykelleri ön plandadır. Tevrat ve İncil'den alınan dinî konuların yanı sıra, önemli kahramanlarda heykel ve kabartmalara (rölyef) konu olmuştur. Heykel mimariden ayrılmıştır yani bağımsızdır. Tunç ve mermer malzeme kullanılmıştır.

Heykeltıraşlar ve Eserleri

Lorenzo Ghiberti

- Floransa Vaftizhanesi'nin bronz kabartmaları

Resim 04.21

Floransa Vaftizhanesi'nin bronz kabartmaları

Resim 04.22

Gattamelata Atlı Heykeli

Donatello

- Gattamelata Atlı Heykeli

Leonardo Da Vinci

- Milano'da bir heykel çalışması

Michelangelo

- Musa Heykeli

Resim 04.23 Musa Heykeli

BİLGİ KUTUSU

Atlı heykel özellikle Rönesans'la birlikte önem kazanmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Leonardo Da Vinci, mimar, heykeltıraş ve ressamdır.

Resim: Rönesans resminde perspektif (derinlik) önemli bir özelliktir. Olayın geçtiği mekân önemlidir. Koyu renklerin yanında canlı renkler de kullanılmıştır. Yağlı boya tekniği geliştirilmiştir.

Ressamlar ve Eserleri**Ghiotto**

- Altın Kapıda Karşılama

Leonardo Da Vinci

- Mona Lisa
- Son Akşam Yemeği

BİLGİ KUTUSU

Leonardo Da Vinci tüm zamanların en iyi ressamlarından biridir. Mona Lisa ise çok ünlü bir eserdir.

Resim 04.24 Son Akşam Yemeği

Resim 04.25 Mona Lisa

Tiziano

- Lavinya
- Vergi Parası
- Bir Lady Portresi

Albrecht Dürer

- Kendi portresi
- Tavşan

Pieter Bruegel

- Yaşlı Köylü Kadın
- Körler

Resim 04.26 Bir Lady Portresi

BİLGİ KUTUSU

Köy ve köylü hayatını, toplumdaki aciz ve sıkıntılı insanların resmini yapmıştır. “Köylü ressamı” olarak da bilinir.

BİLGİ KUTUSU

Rönesans resim sanatı için Sistine Şapeli'nin duvar ve tavan freskleri çok önemlidir. Bunlar Michelangelo tarafından yapılmıştır. Bu resimlerde (fresklerde) alınma sahneler konu olarak işlenmiştir.

Fresk ya da fresko: Renkli duvar resmi

Resim 04.27 Sistine şapeli Freskleri

BAROK SANAT

16. yy. in sonunda İtalya'da doğmuştur ancak barok sanata geçmeden önce, 1520-1580 yılları arasında kapsayan Rönesans'tan barok sanata geçiş dönemi vardır ki bu döneme **Maniyerizm** denir. Bu dönemde Rönesans'ın katı kuralları yavaş yavaş reddedilmeye başlanmıştır. Natürmort (ölü doğa) ve manzara resmi ilk kez bu dönemde görülür.

Barok Sanat: 16. yy. in sonuna doğru İtalya'da doğmuş 18. yy.da tüm Avrupa'yı etkisi altına almıştır. Eserlerde anlatım oldukça abartılıdır. Çok yoğun süslemeli mimari yapıların bol olduğu bir sanat dönemidir.

Resim: Barok dönem resimlerinde çoğunlukla din adamlarının hayatı, mitolojik konular, kahramanlık öyküleri ve ünlü ailelerin tarihi işlenmiştir. Ayrıca manzara, natürmort (ölü doğa) ve grup resimleri de önem kazanmıştır. Çok kuvvetli ışık kullanılmıştır.

BİLGİ KUTUSU

NATÜRMORT; vazo içinde çiçek, eşya, meyve resimleridir. Ölü doğa olarak da tanımlanır.

Ressamlar ve Eserleri

Caravaccio

- Meryem, çocuk İsa ve Azize Anna

Rubens

- İsabella Brant'ın Portresi
- İsabella Clara'nın Portresi

Rembrandt

- Anatomi Dersi
- Gece Nöbeti

Resim 04.29 Gece Nöbeti

Resim 04.28

İsabella Clara'nın Portresi

Heykel: Barok heykelleri hareketli yani dinamiktir. Çoğunlukla mermer malzeme kullanılmış ve üzeri cilalanmıştır.

Heykeltıraşlar ve Eserleri

Bernini

- Apollon ve Daphne (Defne)
- Roma'da Dört Irmak Çeşmesi

Resim 04.30 Roma Dört Irmak Çeşmesi

Resim 04.31 Apollon ve Daphne

Mimari: Bu dönem sarayın merkezî yönetiminin etkili olduğu bir süreçtir. Kralın Fransadaki Versailles (Versay) sarayı bu gücün sembolüdür. Şato ve saray mimarisi ağırlıktadır. Taş ve mermer malzeme kullanılmıştır. Süslemeler abartılı ve gösterişlidir. Barok üslup İtalya'da çok gelişmiştir.

Mimarlar ve Eserleri**Borromini**

- Fransa Versailles (Versay) Sarayı
- San Carlo Kilisesi

Resim 04.33 Roma Trevi Çeşmesi

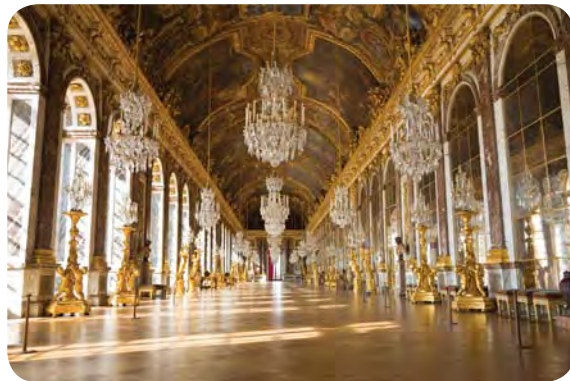

Resim 04.32

Roma San Carlo Kilisesi

Resim 04.34 Fransa Versailles (Versay) Sarayı

Resim 04.35 Versailles Sarayı (iç görünüm)

18. YÜZYIL VE SONRASI SANAT AKIMLARI

1. Neoklasisizm: 18. yüzyılın ikinci yarısında barok ve rokoko üsluplarına bir tepki olarak doğmuştur. Önce Avrupa'da başlamış, sonra Amerika'ya kadar yayılmıştır.

- **Rokoko** : 1715-1774 yılları arasında Avrupa'da Aydınlanma Çağı'nda ortaya çıkan bir süsleme üslubudur. Başlı başına bir sanat akımı olarak görülmez. Türkçe karşılığı "düzgün olmayan inci" şeklinde söylenmektedir.

Neoklasisizm' de eski Yunan ve Roma sanatı (Antik Çağ) döneminde kullanılan sanat öğelerine bir dönüş başlamıştır.

Mimarlık: Eski Yunan ve Roma tapınak planları, sütunlar, kubbeler sıklıkla kullanılmıştır. Toplumda ulusçuluk ve milliyetçilik kavramlarının çok güçlü olması eserlerin çoğuna yansımıştır.

Mimarlar ve Eserleri

Andrea Palladio

- Amerika Washington DC'deki Capitol
- İtalya'da Villa Barbaro

Resim 04.36 Villa Barbaro-İtalya

Resim 04.37 Capitol Binası-Amerika

Heykel: Çok az eser vardır. Beyaz mermer kullanılmıştır. Dönemin en ünlü heykeltıraşları arasında Danimarkalı Thorwaldsen ve Canova'yı sayabiliriz.

Resim 04.38 Canova'ya ait bir heykel

Resim: Pek gelişme görülmez. Konular Antik Çağ ve Yunan mitolojisi ile alakalıdır.

Ressamlar ve Eserleri

Jack Louis David

- Horasların Yemini
- Sabinlerin Kaçırılışı

Resim 04.39 Horasların Yemini

2. Romantizm: 18. yüzyıl sonlarında İngiltere'de doğmuş bir sanat akımıdır. Edebiyatta ve resimde çok etkili olmuştur. 1789 Fransız Devrimi sonucunda gelişen özgürlük ve heyecan bu akımın doğuşunda etkilidir. Duygular ağır basar.

Ressamlar ve Eserleri

Delacroix (Dölacrua)

- Özgürlük

Goya

- Şemsiye

W. Turner

- Temerrer Gemisi

Resim 04.40 Özgürlük Tablosu (detay)

Resim 04.41 Şemsiye

Resim 04.42 Temerrer Gemisi

3. Realizm: Gerçekçilik akımıdır. Günlük yaşam ve sorunlar olduğu gibi ve ayrıntılarıyla anlatılır.

Ressamlar ve Eserleri

Gustave Courbet

- Köyde Kızlar
- Taş Kıranlar
- Karşılaşma

Jean Fransuva Millet

- Başak Toplayan Kadınlar
- Angelius

Resim 04.43 Köyde Kızlar

4. Empresyonizm (İzlenimcilik): 19. yüzyılda ortaya çıkmış ve bütün sanat dallarını etkilemiştir. Herhangi bir nesnenin, bir olayın doğrudan doğruya anlatılması değil de onun bıraktığı etki ve duyguların, izlenimlerin anlatılmasıdır.

Ressamlar ve Eserleri

Edouard Monet

- Kırdaki Kahvaltı
- Kayık
- Flüt Çalan Çocuk

Claude Monet

- İzlenim (Gündoğumu)
- Bahçedeki Kadınlar

Renoir

- Mavi Kurdeleli Kız

Resim 04.45 Mavi Kurdeleli Kız

Resim 04.44 Bahçedeki Kadınlar

Heykel: Heykeltıraşlıkta da empresyonist (izlenimci) çalışmalar vardır. Heykeltıraş Rodin'in "Düşünen Adam" heykeli çok önemli bir örnektir. Heykelin aslı Paris'te Louvre Müzesi'nde olup, güzel bir kopyası İstanbul Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ndedir.

Resim 04.46 Düşünen Adam

Empresyonizm 'in içinden Paul Cezanne (Sezan) önderliğinde bir tepki akımı ortaya çıkmıştır ki **Post Empresyonizm** adını alır. Bu akımın ünlü sanatçıları ve eserlerini şöyle sıralayabiliriz.

Paul Cezanne

- Maden Şatosu
- Kart Oynayanlar
- Madame Cezanne
- Natürmort

Van Gogh

- Ayçiçekleri
- Kendi portresi

Camille Pissaro

- Monmartre Bulvarı

Paul Gauguin (Gogen)

- Tahitili Kadınlar

Resim 04.47 Kart Oynayanlar

Resim 04.48 Ayçiçekleri

Resim 04.49 Tahitili kadınlar

5. Fovizm: 19. yüzyılın sonlarında gerçekçi canlandırmalara karşı çıkış başlamıştır. Ressam Henri Matisse tarafından Fransızda geliştirilen bir sanat akımıdır. Çiğ ve bağırان renklerin kullanıldığı bu akım da modern resim akımlarından biridir. Kelime anlamı 'yırtıcılık' tır. Bu üslubun tek sanatçısı Henri Matisse'dir.

Sanatçı ve Eserleri**Henri Matisse**

- Dans
- Kırmızı Balıklar
- Madam Matisse
- Müzik

Resim 04.50

Kırmızı Balıklar

Resim 04.51 Boyama

6. Kübizm: İzlenimciliğe tepki olarak çıkmıştır. Nesne ve varlıklar geometrik şekillerle anlatılır. Geleneksel resim anlayışına en güçlü karşı çıkıştır. En önemli ve öncü sanatçısı Pablo Picasso'dur.

Sanatçı ve Eserleri

Pablo Picasso

- Balık
- Avignonlu Kızlar
- Yaşlı Gitarist
- İki Erkek ve Güzel Kadın

Resim 04.52 İki Erkek ve Güzel Kadın

7. Fütürizm: 1910-1930 yılları arasında İtalya'da gelişmiştir. Gelecekçilik anlamına gelir. Endüstrinin gelişmesiyle bu akım hız kazanmıştır. Fütürizm 'in öncüsü ressam Umberto Boccioni'dir.

Sanatçı ve Eserleri

Umberto Boccioni (Ressam)

- Galeride Ayaklanma
- Ruh Durumları
- Yükselen Kent

A. Sant Ella (Mimar)

- Hiçbir projesi uygulanmamıştır.

Resim 04.53 Fütürist bir grafik

8. Ekspresyonizm (Dışavurumculuk): Duyguların ve iç dünyanın ön plana çıktığı 20. yy. sanat akımıdır. Politik iktidarsızlık ve ekonomik çöküntü ortamında Almanya'da ortaya çıkmıştır. İnsanların iç dünyasını açığa çıkaran bir akımdır.

Sanatçılar ve Eserleri

Edward Munch

- Korku ve Çığlık

Vasily Kandinsky

- Mavi Binici

Resim 04.54 Korku ve Çığlık

9. Soyut Resim: Soyut sanat, 1910'lu yıllarda dünyanın çeşitli bölgelerinde birbirinden bağımsız sanatçılar tarafından ortaya atılmıştır. Bu sanat iki aşamalıdır:

a. **Soyutlama:** Herhangi bir nesneyi, figürü tamamen soyut olarak tasvir eder.

b. **Figürsüz:** Hiçbir figür kullanılmaz.

Sanatçılar ve Eserleri

Vasily Kandinsky

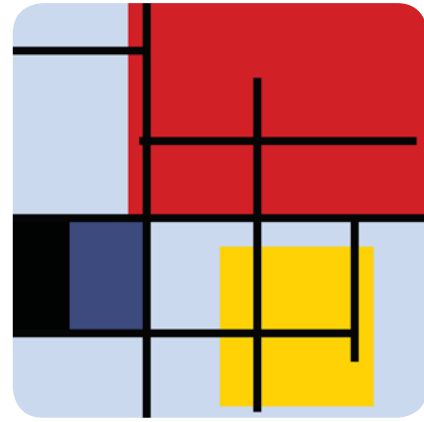
- Çember

Piet Mondrian

- Kompozisyon

Picabia

- Palyaçolar

Resim 04.55 Soyut resim (Piet Madrien)

10. Metafizik: Düş ve bilinçaltının dışa vurumudur. 1. Dünya Savaşı'nın getirdiği sıkıntılı, huzursuzluk ve yalnızlık metafizik resim için ilham kaynağı olmuştur.

Resim 04.56

Metafizik resim örneği

11. Dadaizm (Kuralsızlık): Sanatta, anlatımda hiçbir kural tanımayan, başıboş bir yöntem izleyen bir akımdır. 1. Dünya Savaşı'nın ardından, savaşın barbarlığına tepki olarak doğmuştur.

Sanatçılar ve Eserleri

Marcel Duchamp

- Satranç Oyunları
- Merdivenden İnen Çıplak

Max Ernst

- Martinin Çılgılığı
- Uçak Yutan Bahçe

Resim 04.57 Marcel Duchamp'ın bir eseri

12. Sürrealizm: 1916'dan bu yana etkisini sürdüren bir sanat akımıdır. **Gerçeküstüçülük** olarak da bilinir. Figürler asla gerçek görüntülerine uygun değildir. Salvador Dali bu akımın öncüsüdür.

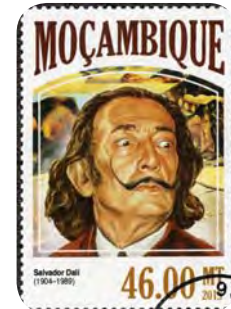
Sanatçı ve Eserleri

Salvador Dali

- Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılışı
- Uykü
- Son Akşam Yemeği

Resim 04.58 Uykü

Resim 04.59 Salvador Dali'nin kendi portresi

13. Pop Art: 1950'li yıllarda İngiltere'de ortaya çıkıp, Avrupa'nın tamamına Amerika'ya yayılmış bir sanat akımıdır. Akımın temel dayanağı, gelişen sanayinin ürettiği malların reklamının yapıldığı afiş ve tanıtım panolarının hazırlanmasıdır.

Sanatçılar ve Eserleri

Roy Lichtenstein

- Arabada

Andy Warhol

- Marilyn

Resim 04.60 Pop Art (Reklam Afişi Örneği)

Resim 04.61 Pop Art (Reklam Afişi Örneği)

OKUMA PARÇASI

ATATÜRK VE SANAT

10 Haziran 1926 günü Bursa'da temsil veren, içlerinde Raşit Rıza ve Muvahhit Beyler gibi sanatçıların olduğu bir topluluğa söylediği sözler, onun bu sanata verdiği değeri bir kez daha göstermeye yetiyor:

"Sizleri çok takdir ederim. İnkılâbımızda sizin de mühim hizmetleriniz vardır. Şimdiye kadar gördüğüm temsil için sizin temsiliniz gibi muntazam ve sanatkâranesini seyretmemiştim. Sanatınızı meslek ittihaz ederek azmetmenizi, arkadaşlarınızla samimî olarak geçinmenizi bilhassa tavsiye ederim. Sizin vatana en büyük hizmetiniz Anadolumuza baştan başa dolaşıp halkımıza sanatın ne olduğunu anlatmanız olacaktır. Turnelerinize muntazaman devam ediniz."

Seda BAYINDIR ULUSKAN

turkcetarih.com

ÖZET

Orta Çağ, kilise ve din adamlarının çok etkili olduğu bir dönemdir. Kilise insanlığı aydınlığa götürecektir, bilimi, sanatı da kapsayan her türlü atılımı reddetmiştir. Bu düşünce sistemi Skolastik Felsefe olarak tanımlanır.

Bu süreçte daha çok kilise, şapel ve katedral gibi dinî yapılar inşa edilmiştir. Roman sanatı bu sürecin ilk aşamasıdır.

Roman Sanatı (900-1200)

Roman üslubunun ilk örnekleri Almanya ve Fransa'dadır. Daha sonra bütün Avrupa'yı etkisi altına almıştır. Bu dönemin eserleri tam Orta Çağ'ı yansıtır. Karanlık ve az pencereli yapılardır. İtalya'daki Pisa Kulesi, Katedrali ve Vaftizhanesi (yapılar topluluğu); bu döneme verilebilecek en önemli örneklerdir.

Gotik Sanatı (12. yy ve 16. yy ortaları)

Skolastik felsefeden kopuş başlamış, din adamlarının etkisi yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. Öncü ülke Fransa'dır. Yapılar daha yüksek, daha ferah ve bol pencerelidir. Taç kapı, portal (ana giriş kapısı), üzerinde bulunan vitraylı gül pencere gotik kiliselerin en önemli ayrıntısıdır. Fransa'daki Notre Dame Katedrali, Almanya'da Ulm Katedrali verilebilecek en güzel örneklerdir.

Rönesans Sanatı

Sözlük anlamı yeniden doğuş demektir. Bilimde, sanatta, edebiyatta, sosyal hayatta yaşanan köklü değişikliklerdir. İtalya'nın Floransa şehrinde ilk kez görülmeye başlar. İnsan esas unsurdur (Hümanizm). Rönesans sanatçıları eserlerini yaparken Antik Çağ (eski Yunan ve Roma) dan esinlenmişlerdir.

Sanatçılar ve Eserleri

Mimarlık

- **Brunelleski**
- Floransa Katedrali'nin Kubbesi

- Öksüzler Yurdu
- **Alberti**
- Rucelai Sarayı
- **Bramante**
- Mabetçik (Tempietto)
- **Michelangelo**
- Roma St. Peter Kilisesi
- Fransa Kapitol Meydanı
- Pieta ve Musa Heykeli

Heykel

- **Ghiberti**
- Floransa Vaftizhanesinin bronz kabartmaları
- **Donatello**
- Gattamelato Atlı Heykeli
- **Leonardo Da Vinci**
- Milano'da bir heykel çalışması

Resim

- **Ghiotto**
- Altın Kapıda Karşılama
- **Leonardo Da Vinci**
- Mona Lisa
- Son Akşam Yemeği

Barok Sanatı

16. yy.ın sonunda İtalya'da doğmuştur. Rönesans'tan barok döneme geçiş sürecine maniyeizm denir. Barok 18. yy.da tüm Avrupa'yı etkisi altına almıştır. İlk kez resimde natürmort ve manzara resmi çalışılmıştır.

Sanatçılar ve Eserleri

Resim

- **Caravaccio**
 - Meryem, çocuk İsa ve Azize Anna
- **Rubens**
 - İsabella Brant'ın Portresi
- **Rembrant**
 - Anatomi Dersi
 - Gece Nöbeti

Heykel

- **Bernini**
 - Apollon ve Daphne
 - Roma'da Dört Irmak Çeşmesi

Mimari

- **Borromini**
 - Roma San Carlo Kilisesi

19. yüzyıl Sonrası Sanat Akımları

Neoklasisizm: Antik Çağ (eski Yunan ve Roma) sanat biçimlerine dönüş başlamıştır.

Romantizm: Fransız Devrimi sonrası gelişen özgürlük dalgası, heyecan sonucu ortaya çıkan duyguların egemen olduğu bir sanat akımıdır.

Realizm: Gerçekçiliktir. Günlük yaşam ve yaşanan sorunlar olduğu gibi aktarılmaya çalışılmıştır.

Empresyonizm: İzlenimcilik olarak da bilinir. Eserlerde bir nesnenin, bir olayın kendisi değil de bıraktığı etki anlatılmıştır. Kendi içinden tepki olarak Post Empresyonizm akımı da doğmuştur.

Fovizm: Yırtıcılık olarak da bilinir. Gerçekçiliğe bir karşı çıkıştır.

Kübizm: İzlenimciliğe tepki olarak çıkmıştır. Geleneksel resim anlayışına da karşı çıkmışlar. Nesne ve varlıkları geometrik şekillerle anlatmışlardır.

Fütürizm: Gelecekçilik anlamına gelir. Endüstrinin (sanayinin) gelişmesiyle ortaya çıkan bir akımdır.

Ekspresyonizm: Dışavurumculuk olarak da bilinir. Avrupada ekonomik çöküntü sonrası ortaya çıkmıştır.

Soyut Resim: 1910'lardan itibaren Avrupada görülür. Tamamen soyut anlatımlar vardır. Genellikle figür kullanılmaz.

Metafizik: Düz ve bilinçaltının dışı vurumudur. 1. Dünya Savaşı'nın barbarlığına tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Dadaizm: Kurlsızlık akımı olarak da bilinir. 1. Dünya Savaşı'nın ardından savaşta yaşanan barbarlığa tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Sürrealizm: Gerçeküstüculük olarak da bilinir. Figürler asla gerçek görüntülerine uygun değildir.

Pop Art: Gelişen sanayiye bağlı olarak artan üretimin pazarlanması amacıyla reklam kampanyalarının oluşturulması gerekmiş, afiş ve tanıtım çalışmaları sonucu bu akım doğmuştur.

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

- 1. Orta Çağ'da günlük yaşamda, sanatta hangi düşünce sistemi egemendir?**
A) Hümanizm
B) Sürrealizm
C) Skolastik Felsefe
D) Dadaizm

- 2. Şapel nedir?**
A) Ev
B) Saray
C) Küçük Kilise
D) Kabartma

- 3. Fransa'daki Notre Dome Katedrali hangi sanat üslubu dönemine aittir?**
A) Barok
B) Gotik
C) Neoklasisizm
D) Rönesans

- 4. İtalya'daki Pisa Kulesi, Katedrali ve Vaftizhanesi hangi sanat üslubu dönemine aittir?**
A) Roman
B) Gotik
C) Barok
D) Rönesans

- 5. Rönesans hangi ülkede doğmuştur?**
A) Almanya
B) Romanya
C) İtalya
D) Fransa

6. Musa Heykeli, Rönesans'ın en güzel heykel örneklerindedir. **Bu eser hangi sanatçıya aittir?**
- A) Donatello
B) Ghiberti
C) Bramante
D) Michelangelo
7. **Rönesans'tan Barok döneme geçiş sürecine ne ad verilir?**
- A) Gotik
B) Roman
C) Maniyerizm
D) Neoklasisizm
8. **Manzara, natürmort (ölü doğa) resimleri hangi dönemde önem kazanmıştır?**
- A) Maniyerizm
B) Gotik
C) Roman
D) Neoklasisim
9. **Mona Lisa, Son Akşam Yemeği gibi dünya resim sanatına damgasını vurmuş eserler hangi sanatçıya aittir?**
- A) Tiziano
B) Rubens
C) Leonardo Da Vinci
D) A. Dürer
10. **Fransa'daki Versay Sarayı hangi dönem eseridir?**
- A) Rönesans
B) Neoklasisizm
C) Gotik
D) Barok

11. Antik Çağ (eski Yunan ve Roma) sanatlarına ve sanat biçimlerine dönüşün başladığı, 18. yy'ın ikinci yarısında barok ve rokoko üsluplarına tepki olarak doğan sanat akımı hangisidir?
- A) Realizm
B) Romantizm
C) Empresyonizm
D) Neoklasisizm
12. Türkçe karşılığı "izlenimcilik" olan; herhangi bir nesnenin, olayın doğrudan anlatılması değil de onun bıraktığı etki ve duyguların, izlenimlerin anlatıldığı sanat akımı hangisidir?
- A) Dadaizm
B) Fovizm
C) Romantizm
D) Empresyonizm
13. Öncü sanatçısı Pablo Picasso'dur. Geleneksel resim anlayışına karşı çıkmış ve nesnelere, varlıklar geometrik şekillerle ifade edilmeye çalışılmıştır. **Bu sanat akımı aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Sürrealizm
B) Fovizm
C) Dadaizm
D) Kübizm
14. Dünyaca ünlü bir ressam olan Salvador Dali hangi sanat akımının öncüsüdür?
- A) Sürrealizm
B) Dadaizm
C) Ekspresyonizm
D) Post Empresyonizm
15. 1950'li yıllarda İngiltere'de ortaya çıkıp, Amerika'ya kadar yayılan, reklamcılığın temeli olan sanat akımı hangisidir?
- A) Pop Art
B) Post Empresyonizm
C) Fütürizm
D) Sürrealizm

CEVAP ANAHTARI

ÜNİTE - 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	B	D	D	A	B	A	A	C	B	C	D	B	C	D	B

ÜNİTE - 2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	C	D	D	B	A	C	B	A	D	D	B	A	D	C	C

ÜNİTE - 3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	B	A	B	B	C	D	B	A	C	A	A	D	C	C	B

ÜNİTE - 4	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	C	C	B	A	C	D	C	A	C	D	D	D	D	A	A

SÖZLÜK

A

- abakus** : Antik sütun başlıklarının en üstünde yer alan taş levha.
- abide** : Anıt
- abidevi** : Anıtsal
- alegori** : Düşüncelerin kişileştirilerek doğada olmayan biçimde tasviri.
- alem** : Osmanlı mimarisinde;kubbe,tonoz ve minare gibi öğelerin tepe noktalarında yer alan,hilal biçiminde tepelikli;tunç, bakır ya da pirinçten yapılmış süs ögesi.
- almaşık** : Belirli bir uyum içinde,farklı malzemeler kullanılarak oluşturulan duvar tekniği.
- ampir üslup** : Napolyon döneminde Fransa'da ortaya çıkan ve 30 yıl kadar devam eden mimari bir süsleme üslubu.
- anıt** : Bir yapıda heykel ve resim gibi sanat eserlerinin toplumca önem kazanmasıyla bir esere atfedilen nitelik.
- anıtsal** : Anıt niteliğinde ya da büyük boyutlu heykel veya yapılar.
- antik** : Eski Yunan ve Roma sanatı dönemleri.
- aplike** : Orta Asya Türk Sanatı'nda çokça görülen,kumaş üzerine başka bir kumaştan veya deriden kesilerek işlenen bir tür süsleme tekniği.
- arasta** : Osmanlı mimarisinde üstü açık ya da kapalı,bir eksen üzerinde dizilmiş dükkan sıralarından oluşan ticaret yapısı.
- avlu** : Bir yapının ortasında,önünde ya da arkasında üstü açık ya da kapalı olarak bırakılan kısımlar.

B

- balbal** : Orta Asya Türk Sanatı'nda;kahraman ,soylu kişi ya dahükümdarların mezarlarına veya anıtların yanına dikilen insan figürü şeklindeki taş heykeller.
- baldaken** : Kubbe ya da piramidal çatı ile örtülü,kare, çokgen veyadaire planlı,sütunlarla taşınan;küçük ,açık yapı.
- bazilika** : Üç sahnılı,ortadaki sahnının yanlardakinden daha yüksek ve büyük olduğu,dikdörtgen biçimli yapı tipi.

bedesten	: Eş büyüklükte kubbelerle örtülü Osmanlı çarşısı.
bezeme	: Süsleme,tezyinat.
bordür	: Kapı ve pencere gibi mimari kısımların,halıların etrafını kuşatan çerçevede biçiminde,süslemeli veya sade,dar ve uzun şerit.
büst	: İnsan vücudunun göğüsten yukarısını ya da yalnızca başını betimleyen heykel.

C

celî yazı	: Hat sanatında,her türlü yazının uzaktan kolayca okunabilecek biçimde iri ve kalın yazılmış şekli.
cumba	: Geleneksel Türk evlerinin pencereleri önünde, sokağa doğru çıkma yapan, kafesle örtülü bölüm.

Ç

çini	: Bir çeşit beyaz topraktan pişirilerek yapılmış,mineli,ince fakat şeffaf olmayan seramik.
çizim	: Bir yapının tümünü veya parçalarının teknik resim kurallarına uygun olarak çizilmesi.

D

dâr'üşşifa	: İslam ülkelerinde hastane yapısı.
dehliz	: Uzun ve karanlık koridor.
düğüm	: Halının her ilmik birimine verilen ad.

E

eklektik	: Seçmeci.Farklı üslup ve biçim öğelerini biraraya getirerek yapılan derleme.
eksedra	: Çeyrek kubbe.
enderun	: Osmanlı saraylarında harem ve hazine dairelerinin bulunduğu iç kısım.
eyvan	: Üç yandan kapalı,bir yönden dışa açılan ve üstü tonozla örtülü mimari mekan.

F

- figür** : Mimari süsleme ve el sanatlarında kullanılan insan veya hayvan tasviri.
- filayağı** : Büyük kubbeli yapılarda kubbe,yarım kubbe ya da tonozları taşıyan ayak.
- friz** : Mimarlıkta şerit biçiminde uygulanan kabartma ya da süsleme.
- firuze** : Yeşilimsi mavi renk.TURKUAZ,Türk mavisi olarak da bilinir.
- Fresko=Fresk** : Yaş sıva üzerine boyalarla yapılan duvar resmi.

G

- Girift** : Birbiri içine geçmiş, içiçe ,karışık.
- Gravür** : Ahşap ya da metal baskı levhalarıyla, çeşitli kazı-resim teknikleri kullanılarak gerçekleştirilip,çoğaltılmış her türlü sanatsal ürün.
- grifon** : Baş ve kanatları kartal,gövdesi aslan biçiminde mitolojik yaratık.

H

- han** : Şehir içlerinde yer alan ticaret ya da geçici konaklama yapısı.
- hanikâh** : Tekke ve misafirhanenin bir arada inşaa edildiği yapı.
- harem** : İslam ülkelerindeki evlerde ve saraylarda yalnızca kadınlara özgü bölüm.
- hat** : Güzel yazı yazma sanatı.Hat sanatında kullanılan yazı eserlerinden her biri.Arap harflerini malzeme olarak kullanan yüzey sanatı.
- hatayî** : Stilize yaprak,filiz ve çiçek motiflerinin birbirine dolaşması ile oluşan süsleme
- hattat** : Hat sanatı alanında çalışan sanatçı.
- heykel** :Taş,tunç,bakır, kil, alçı vb. malzemelerden yontularak ,kalıba dökülerek veya yoğrulup pişirilerek biçimlendirilen eser,yontu.
- hünkâr mahfili**:Osmanlı camilerinde padişahın içinde namaz kılması için ayrılmış,çevresi parmaklıklı mekân.

İ

imaret :Fakirlere yemek dağıtmak amacıyla inşaa edilen yapı.

K

kabartma :Rölyef.Taş,metal,kil, ahşap ya da alçı yüzey üzerine bazı kesimleri oyuk,bazı kesimleri ise kabartılı bırakılarak yapılmış sanat eseri.

kâgir :Taş,tuğla ve kerpiçten yapılmış her türlü yapı.

kalem işi :Osmanlı mimarlığında sıva veya ahşap üzerine boya ile yapılan bezeme.

kasır(kasr) :Genellikle kent içinde yeralan,zaman zaman oturmak için yapılmış, hükümdara ait küçük saray.

kemer :Üzerine binen ağırlığı ayaklara veya sütunlara taşıyan,kavisli,bağlayıcı mimari eleman.

kervansaray :Şehirler arası yollarda ve kervanyolları üzerinde,kervanların konaklaması için yapılmış, çoğunlukla korunaklı büyük han.

kitabe :Bir yapının tarihini ve yaptırınını belirtmek amacıyla yapı üzerine yerleştirilen metin.

köşk mescit :Anadolu Selçuklu kervansaraylarında avlunun ortasında yeralan ve dört kemerle taşınan,kare planlı küçük mescit.

kubbe :Yarım küre biçiminde kavisli örtü sistemi.

kubbe kasnağı:Kubbenin oturduğu kaide.

kûfi :Hat sanatında kullanılan köşeli yazı çeşidi.

külliyeye:Bir camiye merkez alan,imaret,kitaplık,medrese, hamam,han gibi birimleri içeren yapılar topluluğu.

kümbet :Silindirik veya çokgen bir gövde üzerine oturan konik ya da piramit çatılı mezar yapısı.

kündekârî :Türk Sanatı'nda,küçük ve geometrik ahşap parçalarının birbirine geçmelerle bağlanması tekniği.

L

lüster tekniği :Çini yapımında kullanılan bir sırüstü tekniği.

M

madalyon :Daire ,çokgen ya da elips şeklinde, bir çerçeve içinde yeralan ,bir figür ya da süslemeden oluşan bezeme ögesi.

mahfil :Camilerin içerisinde,müezzin ya da padişahlara ayrılmış,yüksekçe

	inşaa edilmiş,parmaklıklarla çevrili bölüm.
mazgal	:Kale ya da sur duvarları üzerindeki dişli aralıklar;küçük pencere.
medrese	:Bugünkü orta ve yüksek öğretime denk düzeyde eğitim veren öğrenim kurumu.
mescit	:Minbersiz islâmî ibadet yapısı.
mihrap	:Camilerin güney duvarında bulunan ve kible yönünü gösteren girinti, niş.
minyatür	:Perspektif(derinlik),ışık-gölge gibi kurallar uygulanmadan yapılan bir çeşit stilize kitap resmi.
mozaik	:Küçük boyutlu,renkli cam ve taş parçalarının ıslak harç içine birbirine bitişik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulan süslemeli yüzey.
mukarnas(stalaktik)	:İslam sanatında , mimari yapılarda görülen,girintili-çıkıntılı geometrik bir bezeme çeşididir.Birbiri üzerine binen taş ve tuğlalardan oluşturulur.Bindirmelik olarak da bilinir.

N

nakkaş	:Minyatür sanatçısı.
natürmort	:Çiçek, meyve gibi doğal ve hareketsiz varlıkları gösteren, ölü doğa resmi.
nef	:Sahın.Sütun ve kemer dizileriyle birbirinden ayrılmış bölüm.
nesih yazı	:Hat sanatında”şeş kalem” olarak adlandırılan,yuvarlak karakterli yazı türlerinden biri.
niş	:Duvar içine oyulmuş girinti ,hücre.
nü	:Resim ve heykelde çıplak figür.

P

palmet	:Stilize hurma yaprağı motifi.
pandantif	:Kubbeye geçiş elemanı.Türk üçgeni.
payanda	:Duvarların dışa doğru eğilmesini önlemek amacıyla yapılan güçlendirme ve destekleme sistemi.
paye	:Taşıyıcı ayak.
perdah	:Her türlü pürüzlü yüzeyi düzgünleştirme,parlatma işlemi.
peyzaj	:Manzara resmi.
portal	:Taç kapı.Yapıların cephelerinde yer alan anıtsal giriş kapısı.

porfir	:Kırmızı renkli sert taş.Somâki.
portre	:İnsan yüzünü gerçekçi bir anlayışla betimleyen resim ya da heykel yapıtı.
profil	:Bir insanın portre sanatında tam ve yandan görünüşü.

R

realizm	:Gerçekçilik.
restitüsyon	:Kısmen ya da tamamen yokolmuş bir yapının planını,kalıntılarına ve kaynaklara göre yeniden çizme.
revak	:Bir yapının önünde yeralan,arkası yapıya bitişik,ön kısmı avluya açık,üstü kubbe,tonoz ya da düz çatı ile örtülü uzunlamasına mekân.
ribat	:Anadolu öncesi Türk devletlerinde,kara ve deniz sınırlarının önemli noktalarında,askerlerin barındığı,dini hizmetleri de gören ve kervanların konakladığı korunaklı(müstahkem) mevkilere verilen ad.
rokoko	:19. Yüzyılda Türkiyede de yayılan,hafif ve ince çizgilere sahip bir süsleme üslûbu.
rozet	:Dairesel ve genellikle üslûplaştırılmış çiçek biçiminde bezeme(süsleme) elemanı.
rölyef	:Kabartma.
rumî	:Türk sanatında çok kullanılan,kıvrımlı dallar ve yapraklardan oluşan,yaprak motifi biçiminde bezeme ögesi.

S

sahın	:Camilerde ve kiliselerde sütun ve kemer dizileri arasında kalan bölüm.
sarnıç	:Su biriktirmek amacıyla genellikle toprak altında inşaa edilmiş yapı.
sebil	:Cadde ya da sokak kenarında,gelip geçenin su içmesi için hayrat olarak yapılmış eser.
selsebil	:Üstten çıkan suyun,üzerindeki engellerden süzülerek aşağıya doğru aktığı,süsleme amaçlı çeşme.
sembolik	:Simgesel.
seramik(keramik)	:Hammaddesi toprak olup;elde, kalıpta ya da tornada biçimlendirilmiş ve fırınlanmış her tür kullanım eşyasının genel adı.
sır	:Pişmiş toprak eşya ve yapı malzemesi üzerine sürülen ve fırınlanan,koruyucu saydam madde.

simetrik	:Bir eksene göre iki yanda,aynı mesafede karşılıklı olarak yer alma.
somaki	:Mermere benzeyen,benekli sert bir taş cinsi.
son cemaat yeri	:Namaza geç kalanlar için, camilerin dışında giriş kapısı önünde,avludan yüksek,revaklı bölüm.
stilizasyon(stilize)	:Nesnelerin karakterini kaybettirmeden, basitleştirerek,tezyinî ve şematik biçimlere dönüştürmek.
stuko	:Alçı süsleme.
sunak	:Çok tanrılı dinlerde,tapınağın içinde ya da yakınında tanrılara kurban adanan taş masa.
sülüs yazı	:Hat sanatında "şes kalem"(aklâm-ı sitte) olarak adlandırılan, altı ana yazı türünden biri.
sütun	:Kare, çokgen ya da daire planlı taşıyıcı mimari eleman.

Ş

şadırvan	:Cami avlularında yer alan ve abdest almaya yarayan, üstü konik çatı ya dakubbeyle örtülü, çokgen veya daire planlı su yapısı.
şerefe	:Minarenin çevresini dolanan,müezzinin ezan okuduğu balkona benzer bölüm.

T

taç kapı	:Portal.Ana giriş kapısı.
tasvir	:Betimleme ,tasarlama.
terracota	:Pişmiş topraktan yapılan malzeme.
tezhip	:Yaldız ve boya kullanılarak kâğıt üzerine yapılan süsleme,bezeme.
tezyinat	:Bezeme,süsleme.
tonoz	:Bir kemerin derinliğine uzanmasıyla oluşan örtü sistemi.
tromp	:Pandantif.Türk Üçgeni.Kare planlı bir gövde üzerine kubbenin oturtulmasını sağlayan üçgen şeklinde geçiş elemanı.

Ü

üslûplaştırma :Bitki veya hayvanların doğadaki biçimlerinin şematize edilerek resmedilmesi.

V

vitray : Renkli camların bir kompozisyon oluşturacak şekilde,kurşun şeritlerle biraraya getirilmesiyle oluşturulan bezeme.Renkli cam işçiliği.

Y

yiv :Bir yüzey üzerine oyulan ,ince oluk gibi kanal.

Z

zaviye :İçinde yolcuların da barındırıldığı küçük tekke yapısı.

KAYNAKÇA

- ANADOLU UYGARLIKLARI ANSİKLOPEDİSİ; 1-6. Cilt, Görsel Yayınları, 1982.
- ANADOLU MEDENİYETLERİ; Aya İrini ve Topkapı Müzesi, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.
- ARSEVEN, Celâl Esat; Türk Sanatı, İstanbul, 1970.
- ARIK, M. Oluş; Orta ASYA Mimarlık Mirasımızdan İzlenimler, TİKA Yayınları, Ankara, 1994.
- ASLANAPA, Oktay; Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı(14.yy), İstanbul, 1977.
- BÜYÜK LAROUSSE; Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, 1-20.Cilt, 1986.
- DEMİREL, Kürşad; Cumhuriyet İlahiyat Dergisi; Sayfa 35-60; 2016 İstanbul.
- DEMİRİZ, Yıldız; Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme 1. Erken Dönem, İstanbul,1979.
- ERGİN, Muharrem; Orhun Abideleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1973.
- EYİCE, Semavi; TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 15, Sayfa 405-406, İstanbul, 2007.
- KUBAN, Doğan; 100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi, Gerçek Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 1978.
- KÜLTÜR VE SANAT DERGİLERİ; T. İş Bankası Yayınları, Sayı: 4. Sayfa 6-11, Ankara, 1989.
- ÖNEY, Gönül; Türk Çini Sanatı, Yapı ve Kredi Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1986.
- ÖNEY, Gönül; Beylikler Devri Sanatı, Ankara, 1989.
- ÖNGE, Yılmaz; Kuş Evleri; kusevlerii.blogspot.com
- tarihportali.net, Truva hakkında.
- TDV. İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ; Cilt: 24, Sayfa: 242-243, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, İstanbul, 1988.
- TDV. İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ; Cilt: 26, Sayfa: 542-543, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, İstanbul, 1988.
- TDV. İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ; CİLT: 30, Sayfa: 98, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, İstanbul, 1988.
- TURANİ, Adnan; Dünya Sanat Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1974.
- ULUSKAN BAYINDIR, Seda; turcetarih.com
- YETKİN, Şerare, Türk Halı Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1974.

